

TARTALOM



Encián

II. sorozat • XV. évfolyam • 1. (74.) szám
2020. szeptember

Alapította 1935-ben és működtette 1948-ig
a brassói Encián Sí- és Turista Egyesület

Turistatörténet	3
A Brassói Turista Egyesület nagykőhavasi menedékházának felavatása	3
Tudod-e?	7
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • GPS-ről (XII.)	7
Túraajánló	13
MESTER-NAGY ILDIKÓ • Piliske.....	13
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Látogassunk el a keresztvári földvárakhoz.....	18
Honismeret	24
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Alagút és várak Keresztváron	24
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Nemesek és udvarházak Bodolán.....	36
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Az utolsó vonat Bodolán – rekviem egy híderért.....	45
Természetfotók	51
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Keresztvár és Bodola.....	51
Irodalom	62
CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY • Az ősz.....	62
ADY ENDRE • Párisban járt az ősz.....	65
ARANY JÁNOS • Ősszel	66
KÁNYÁDY SÁNDOR • Valami készül	69

Encián-krónika	70
Cigányok a Barcaságon	70
Humor	74
Ilyen-olyan történetek.....	74
Gyerekkoldal	77
KOVÁCS ANDRÁS APOR • Fejtörők	77
Gasztronómia	80
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • „Menj-bé a’ te Uradnak örömébe!”	80
Beszámoló	83
NÁDUDVARY GYÖRGY • Vigyázó szemetek Bölönre vessétek.....	83
NÁDUDVARY GYÖRGY • Tízéves a csütörtöki séta	89
Helynévszótár	93
Helynevek Keresztváron, Bodolán	93
Könyvajánló	109
HOCHBAUER GYULA • Binder Pál Bodolája	109
A következő szám tartalmából	112



Fő támogató: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. (BGA)

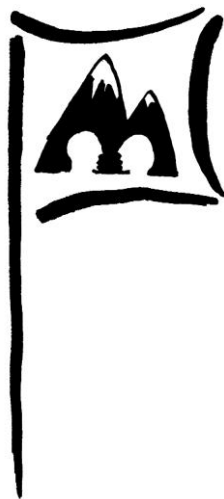


Az Encián megjelenését támogatja:



Médiapartnerek:





A Brassói Turista Egyesület nagykőhavas menedékházának felavatása

Brassó mellett az 1844 méter magas Nagy-kőhavason a napokban avatták fel az új turistaházat, melyet a Brassói Turistaegyesület a háborúban ágyútűztől elpusztult menedékház helyébe épített. Az egész vidéken egyetlen hasonló magyar alkotás költségeit társadalmi úton szerezte össze a Halász Gyula volt állami főreáliskolai tanár elnöklete alatt álló egyesület. A felavatáson több román előkelőség és számos szász turista vett részt.

1928. július 14., szombat

Már a kora délutáni órákban Brassóban a Kapuutca sarkán autóbuszok várják a menedékház felavatására igyekvőket, akik csoportokba verődve tárgyalják a következő nap várható eseményeit. Az idő gyönyörű szép, brassói viszonylatban nagy meleg van és mégis körülbelül 80–100-ra tehető azoknak a száma, akik már az első éjszakát a menedékházban töltve, pihenten akarnak részt venni a felavató ünnepségen. A tömösi szorosban a hegy lábánál fekvő Malomdomboknál szombat délutántól vasárnap késő estig a szokottnál is nagyobb forgalom van. Turisták mindenütt és minden épkézláb ember a Nagy-kőhavasra igyekszik. Fenn a menedékház (kb. 1600 m magasan) egy méhkas képét mutatja. Percről percre érkeznek fáradt turisták, akik mindannyian szállást akarnak. Dacára, hogy az éjjeli szállás előzetes jelentkezéshez

volt kötve, mert e kis háznak jelenlegi befogadóképessége nem több, mint 40–45 ember, mégis rengetegen vannak, akik erről nem tudva, bejelentés nélkül jöttek fel. Benn a házban és kinn a szabadban asztalok mellett víg társaság van együtt, majd nagy pásztortüzek gyúlnak fel s mellettük vidám pohárcsengés közben telik el azoknak az éjszakája, akiknek benn nem sikerült elhelyezkedniük. Az éjszaka minden órájában érkeznek turisták s kora hajnaltól rajokban jönnek úgy Brassóból, mint Hétfaluból a természet barátai, kik nemzetiségi különbség nélkül együtt örülnek az új háznak. Tekintve, hogy a Nagy-kőhavasról gyönyörű napfölkeltét lehet élvezni, még sötétben sokan elindultak a csúcs felé, hogy ennek a nem mindennapos látványnak részesei lehessenek.



Az újonnan épült nagy-kőhavas menedékház látképe
(Carmen fényképészeti műterem felvétele)

1928. július 15., vasárnap

Gyönyörű nap ragyog fel reánk. Minden arcon öröm és megelégedés, s a délelőtt kisebb sétákkal vagy a bácsfalusi zenekar muzsikájának élvezésével telik el. Délben fél tizenkettőkor a zene tust húz és kezdődik az ünnepség. Dr. Muntyán Péter egyesületi alelnök románnyelvű beszédben élteti a királyt és a régenstanácsot, utána Halász Gyula elnök tartotta meg magas szárnyalású ünnepi beszédét, melyben elsősorban köszönetet mondott Bácsfalú községnek, mely a terület csekély bérért és az építéshez szükséges faanyagot ingyen bocsátotta rendelkezésre, Brassó városának, mely nagyobb pénzbeli adománnyal

járult hozzá az építéshez, az egyesületeknek, intézményeknek és magánosoknak a természetben és pénzben nyújtott adományokért, úgyszintén az egyesület választmányának, tisztikarának és tagjainak, akik fáradtságot nem ismerve mindent elkövettek, hogy végre a magyar turisták eme mentsvára felépülhessen. Majd hangoztatta, hogy az a munka, amelyet az egyesület végzett, a szolidaritás és testvériség munkája volt. A menedékház azért épült fel, hogy a különféle nyelveken beszélők itt értsék meg egymást s idefenn, a fenyvesek és sziklák birodalmában eltűnjenek azok az ellentétek, amelyeket odalenn a politikai élet hullámai idéznek elő. Végül üdvözölte a megjelent közönséget és a testvérturistaegyesületeket. Utána a szász Karpathenverein, Skiverein, Bácsfalu község s mások üdvözlő beszédei következtek, melyek után a zenekar játékaival az ünnepség véget ért. A hűvös árnyékban elköltött ebéd után, kipihenve a nap fáradalmait, lassan-lassan megindult a közönség hazafelé. A Malomdomboknál számtalan autóbusz várta a turistákat, mégis sokakat a szürkület is a hegy lábánál talált. A közönség egyrésze még a Tömös patak vizében előbb lehűtve magát, egy teljesen befejezett és jól sikerült napnak az emlékével tért haza otthonába.



A nagy-kőhavas menedékház felavatásán részt vett Brassói Turista Egyesületi tagok csoportképe
(Carmen fényképészeti műterem felvétele)

Ez a kis menedékház az egyesületnek első és nem utolsó látható tevékenysége. Jelenleg 3 helyiségből áll, 1 konyha és 1 kamra a vendéglős részére, 1 nagyszoba pedig közös hálójely, 2-soros priccsel, kb. 40–45

ember számára, matracokkal, párnákkal és pokrócokkal. A manzárdban 4 két-két ágyas szoba készül, mely az ősze már szintén át lesz adva a forgalomnak. A Nagy-kőhavasra vezető utak javítása és újonnan való jelzése folyamatban van, úgy, hogy végre közeledik az az idő, amikor már teljes rend és tisztaság fogja hirdetni a magyar turistaság diadalát a Nagy-kőhavason is.

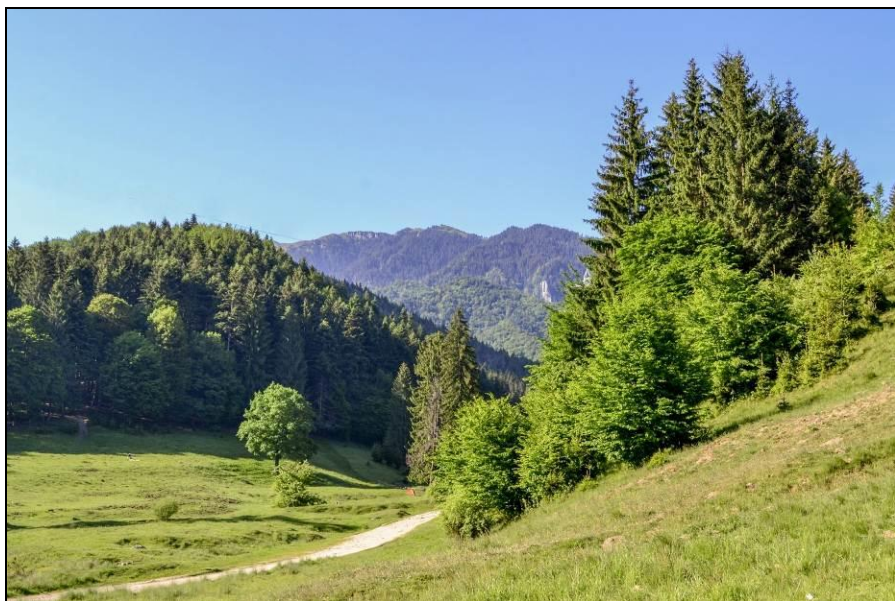
Preissner Imre

In: *Turisták Lapja*, 1928 (40. évfolyam)

187–189. old.

Puskás Kálmán tollából még azt is megtudjuk, hogy: „*Déli 12-kor már élvezhette mindenki az ízletes borjú-pörköltet, Halász Gyuláné és Puskás Kálmáné és Székely Miklósné felügyelete mellett készült, kik egyúttal a vendéglátó háziasszonyok szerepét is ellátták. A vidám hangulat csak fokozódott a késő délutáni óráig, mikor kedves és felejthetetlen emlékekkel, de fájó szívvel tért mindenki a hazavivő útra, megváltván a szép, havasi tájtól.*”

In: *BTE történelem*, <http://brassoi-turista-egyesulet.eu/> ■



TUODOD-E?



Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A GPS-ről (XII.)

Geoládák

Előző Encián számunkban a GARMIN GPSmap 62s készülék *Útvonalp menedzser* menüpontját ismertettük.

A következő menüpont a *Geoládák*.

*„Ne vigyél el semmit, csak a fotóidat;
ne hagyj ott semmit, csak a lábnyomodat;
ne ölj meg semmit, csak az idődet!”*

Ez a mottója annak a népszerű nemzetközi játéknak, amely *geocaching* vagy *geoláda-keresés* néven vált híressé.

A geocaching egy szabadidős tevékenység, természetbarát hobbi, játék, amely a kincskeresés ősi szenvedélyére alapozva egyesíti a modern technikát (GPS készülék, Internet) a természetjárással, a turizmussal és az ismeretterjesztéssel.

Régen, ha idegen helyeket, országokat látogattak meg az emberek, akkor képeslapokat vásároltak, vagy maguk fotóztak, hogy később is emlékeztesse őket valami ottjártukról.

Ma geoládákat keresünk.

A *geoláda* vagy angolul *geocache* egy csomag, doboz, amit a geocaching játék bármely résztvevője elrejtethet egy olyan helyen, amely

szerinte valamilyen okból érdekes. „Ha elmész ládát rejtteni, gondoldj arra, mi az oka, hogy embereket csábítasz arra a helyre. Ha az egyetlen ok a láda, keress egy jobb helyet!” – mondta a játék egyik alapító tagja (briansnat), tehát jól ki kell választani azt a helyet, ahová ládát szeretnénk elrejtteni.

A geoláda maga igen változatos aszerint, hogy mit tartalmaz, vagy mekkora a mérete. A különböző apró emléktárgyaktól az ismeretterjesztő anyagokig sok minden belekerülhet. Általános, íratlan szabály azonban, hogy ha a megtaláló úgy dönt, hogy ezek közül megtart valamit, akkor tesz is a helyére egy azonos értékű holmit.

A láda egy másik fontos tartalma a napló, melybe minden megtaláló ír általában pár sort az utána érkezőknek.



Fa gyökeréhez rejtett geoláda

A geoláda keresés őse a *letterboxing*. Ez egy több mint 150 éves szabadidős tevékenység, mely elegyíti a természetjárást, a tájékozódást, a kincskeresést némi kreativitással és rejtvényfejtéssel. A játék célja a pecsétlenyomatok gyűjtése, melyekhez valahol a természetben elrejtett dobozok megtalálásával lehet hozzájutni.

Ez a játék 1854-ben indult el, amikor James Perrott a délnyugat-angliai Dartmoor szívében, Cranmere Poolnál egy kórkás tetején elhelyezett egy üveget és bennhagyta a névjegyét, biztatva másokat is, hogy kövessék a példáját. A névjegyek évekig vándoroltak az üvegben.

1888-ban fémdobozra cserélték az üveget és a túrázók már saját maguknak címzett levelet hagytak hátra, hogy azt a következő látogató postázza el nekik otthonából.

1905 tavaszától már napló is került a dobozkába megörökítve a látogatók élményeit.

Az első pecsétet én John H. Strother tette a dobozkába 1907. július 22-én.



Geoláda a Garcsin völgyében

1921-ben Eduárd herceg személyében királyi vendége is akadt a ládának. Ez komoly reklámot jelentett Dartmoornak és a játéknak is, így nem csoda, hogy néhány napra rá az értékes bejegyzés miatt a naplót ellopták.

1937. május 8-án Aubrey Trucker egykori bányász a kőrakás helyén gránitból emelt egy „postahivatalt” tölgy ajtóval.

Ezután egyre több ilyen ládát állítottak fel országszerte, s 1976-ban Tom Grant elkészítette a ládák térképét is.

1998 áprilisában a játék Amerikába is eljutott. A *Smithsonian* magazin cikket közölt a letterboxingról, és megalakult a *Letterboxing North America*.

Ma tulajdonképpen ennek a játéknak a modern változatát játszuk.

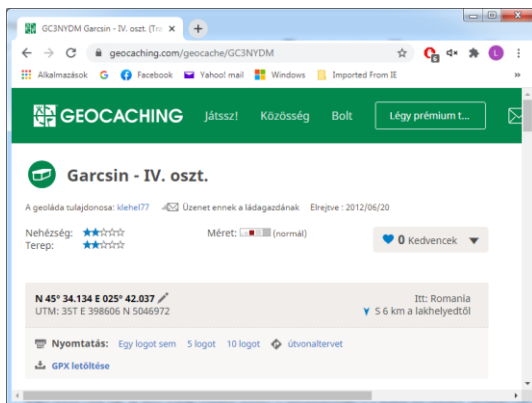
A geocaching 2000. május 3-án indult, ekkor rejtette el Dave Ulmer az első ládát az Amerikai Egyesült Államokban, miután május elsején a GPS-rendszerből eltávolították a szelektív zavarást.

Magyarországon 2001. június 24-én helyezték el az első ládát.

A játék lényege az, hogy valaki elrejt egy geoládát, amelynek a helyét GPS készülék segítségével beméri, majd a koordinátáit a helyszín leírásával együtt közzéteszi a játék internetes honlapján (például: <https://www.geocaching.com/>). A játék többi résztvevője a koordináták alapján ezt a rejtekhelyet keresi meg, feljegyzi a lágában található jelszót, amelynek segítségével rögzítheti a megtalálás tényét a honlapon. A bejelentkezéskor mindenki közkinccsé teheti a keresés közben szerzett személyes tapasztalatait, valamint a helyszínnel kapcsolatos ismereteit, és az ott készített fotóit is; ezáltal a honlap az évek során egy hatalmas, több ezer ember által szerkesztett, folyamatosan bővülő online útikönyvvé válik, ahol érdekességek sokasága lelhető fel a föld természeti és kulturális értékeiről.

A GARMIN GPSmap 62s készülék *Geoládák* menüpontja elősegíti a geoláda keresést.

A játék honlapja lehetőséget nyújt arra, hogy GPS készülékünkre le-
töltsük a kívánt geoláda koordinátáit. Ez a készüléken a *Geoládák* menüpontban jelenik meg, és gyakorlatilag különleges útvonalpontként viselkedik.



A <https://www.geocaching.com/> honlap

Ha letöltöttük a geoládák információit a készülékünkre, akkor a főmenü Geoláda ikont választva megjelenik a geoládák listája. Innen kiválaszthatjuk a kívánt geoládát, majd megnyomjuk a Menj gombot, elkezdődhet a geoláda keresése, készülékünk odanavigál.

Kereshetünk betűzéssel, ha beírjuk a geoláda nevét, a Keresés a közelben menüpont segítségével a legutolsó találatra léphetünk vissza, útvonalpontokat kereshetünk, vagy a térképen is kiválaszthatunk egy pontot, ahová navigáljunk.

A Szűrő használata menüpont segítségével különböző szűrőket állíthatunk be a láda típusát, méretét, nehézségi fokát, terepét, állapotát illetően.

A Megtalált. mutat. menüpont a már megtalált geoládákat mutatja meg, a Geoládák beállít. menüpont pedig készülék beállításaira ugrik vissza.

Ha keresés közben megnyomjuk a Menü gombot, a következő lehetőségeink lesznek: Megtalált, Adatmez. Módosít., Térkép beállítása, Geoláda megtekint., Távolságmérés, Alapbeáll. vissza.

Ha a Megtalált menüpontot választjuk, akkor bejelölhetjük, hogy megtaláltuk (Kész), kereshetjük a következőt (Köv. legköz. keres.), vagy megjegyzést adhatunk a leíráshoz (Megj. hozzáadása).

Az Adatmez. Módosít., Térkép beállítása, Távolságmérés, Alapbeáll. vissza. menüpontok általános menüpontok.

Ami számunkra érdekes, az a Geoláda megtekint. menüpont. Ha ezt választjuk, a következő lehetőségeink lesznek: Naplózási kísérlet, Leírás mutatása, Naplók megjelen., Tipp mutatása, Add meg a következő, Másik keresése, Megtalált. mutat., mind olyan menüpontok, amelyek a keresést segítik elő.

A Naplózási kísérlet menüpont a geoláda naplózását, karbantartását segíti elő, vagyis a Megtalált, Nem talált, Javítás szükséges, Megkezesetlen bejegyzéseket tudjuk vele eszközölni.

A Leírás mutatása menüpont a honlapról letöltött leírást mutatja meg.

A Naplók megjelen. menüpont a honlapról letöltött naplózási bejegyzéseket mutatja meg.

A Tipp mutatása nevéhez híven feltárja a geoláda tippjét.

Az Add meg a következő menüpont lehetőséget nyújt a következő geoláda koordinátáinak megadására multi geoláda esetén. A multi

geoláda több, egymással szerves vagy logikai kapcsolatban lévő helyeken elhelyezett virtuális és hagyományos ládák összessége. Annak érdekében, hogy a játékosok a multi geoláda minden helyszínét felkeressék, az egyes helyeken jelszórészleteket, vagy a következő állomás-hely(ek) koordinátáit kell megtalálniuk.

A Másik keresése újabb keresést indít el, a Megtalált. mutat. menüpont pedig a már megtalált geoládákat mutatja meg.



A hagyományos geoláda mellett beszélhetünk virtuális geoládáról, amelyet általában akkor „telepítenek”, ha az egyébként érdekes helyen nem lehet rongálás nélkül, vagy nem szabad ládát elrejteni.

A mozgó geoláda olyan hagyományos láda, amely állandóan változtatja a helyét az adott tematika szerint.

Az esemény geoládák szervezett események alkalmával születnek.

A geoládában található egy hatjegyű azonosítóval ellátott, leginkább egy hagyományos „dögcédulára” hasonlító Bogarat (Travel Bug), egy Utazó Ügynök kíséretében. Az Utazó Ügynök bármilyen kis tárgy (plüssállat, kulcstartó, matchbox, műanyag figura, stb) lehet. Egy tárgy attól lesz Utazó Ügynök, hogy egyrészt ilyen azonosítója van, másrészt valamilyen céllal „utazik”, ezért a megtalálók az elérendő cél érdekében ládáról ládára viszik. Az ügynök útrajzának szándéka szerint az utazás célja bármi lehet: egy bizonyos (vagy minél több) ország, esetleg földrész felkeresése, valamilyen irányba történő haladás, vagy a lehető legmesszebbre való eljutás, stb. A Bogár, illetve az Utazó Ügynök megtalálását és áttelepítését a nemzetközi geocaching-honlap „Track Travel Bugs” menüpontján rögzítik, így mozgásuk térképen követhető.

(Folytatjuk.) ■

TÚRAAJÁNLÓ



Mester-Nagy Ildikó
mesternagyildiko@gmail.com

Piliske

Túraútvonal: Keresztvár – Nyéni-hágó – Piliske – Dobolló

Távolság: 13 km gyalog

Minősítés: közepes nehézségű túra

Menetidő: 6 óra

Szintkülönbség: emelkedő 340 m, ereszkedő 665 m

Turistajelzés: nincs

Jellemzés: árnyas, napos sétatúra, egyórás meredek kapaszkodóval pazar kilátás a Kárpátkanyar hegyeire, a barcasági illetve Alsó-Háromszéki-medencére. Forrás nincs útközben.

Túravezető: Mester-Nagy Ildikó, segédtúravezetők: Máté Emese, Zayzon Ádám¹

*

A Bodzafordulói-hegyek a Kárpátkanyar része, a Csukás-hegység, a Bodzai-havasok, Háromszéki-havasok, a Brassói-medence és az Alsó-Háromszéki-medence között terül el. Legmagasabb pontja a Kovászna – Brassó megyehatáron fekvő Piliske (1223 m). Falvak karéja veszi kö-

¹ Az Erdélyi Kárpát-Egyesület XXVII. Vándortáborából (Réty).

rül: Keresztvár, Márkos² és Márkosrét³ (Bélmező, Márkospatak), Dobolló⁴ és Dobollópatak⁵.

A 10-es országúton áthaladunk Keresztváron (1905-ig Nyén), és 5 km megtétele után felérünk a Nyéni-hágóra a Hulló-hegy nyergén (Orbán Balázs).

Fenséges kilátásban lesz részünk: tőlünk délre a Csukás hegység 1900 m fölé emelkedő vonulata, DK felé tekintve a Szilon-havas (1662 m), a Tatár-havas (1476 m), a Ló-havas(1440 m), Keleten a Pentellő (1772 m), a Csihányos(1602 m) láthatók, mind a Bodzai-havasokhoz tartozva, ÉK felé nézve a Háromszéki-havasok láthatók,

² Márkos (románul: *Mărcuș*) falu Romániában, Kovászna megyében. Többségben románok lakják. A központban magasodó ortodox templom 1864-ben épült Szent Demeter tiszteletére. Korábbi, fából épített temploma a Temetődombon állott. Ebből hozták át a ma is használatban lévő, 1770-ben öntött cirill betűs harangot. A település északi határában, a Piliske oldalában 1989 után ortodox kolostor épült. A szomszédos falvakhoz hasonlóan szokásban van a hajnalozás, a karácsonyi kolindálás és az újévköszöntés. A magyar falvaktól eltérően itt a legények nem május 1-jén, hanem Szent György napkor díszítik zöld ágakkal a lányos házak kapuit.

³ Románul *Lunca Mărcușului*. Dobollótól délnyugatra, a Brassó falé vezető országút és a Tatrang vize között fekszik a vizenyős területre települt Márkosrét románok lakta szórványtelepülés. Legrégebbi lakóházai a 20. század első harmadában épültek. A településnek nincs temploma, innen az ortodox hívek Márkosra járnak istentiszteletre. A faluban I–IV. osztályos iskola és kultúrotthon áll.

⁴ Dobolló (románul: *Dobârlău*, németül: *Dobersdorf*) falu Romániában, Erdélyben, Kovászna megyében. Az Alsó-Háromszéki-medencében, a Bodzafordulói-hegyek nyugati lábánál fekszik. Többségben románok lakják. A szomszédos bikfalvi székely földbirtokosok olcsó munkaerőként ide letelepített román zselléreiből alakult település, s éppen ezért nevét csak 1760-ban említik első alkalommal írásos formában. Központi fekvésű görögkeleti (ortodox) temploma 1795-ben épült Mária mennybemenetele tiszteletére. Belső része festett, ikonosztáza látványos.

⁵ Dobollópatak (románul: *Valea Dobârlăului*) falu Romániában, Kovászna megyében. Korábban Dobolló része volt. Többségben románok lakják. Dobollópatak bejáratánál forrás van, föléje díszes tetőt építettek. Jellemző erdélyi román szokás ez, ennek a népnek a víz gyógyító erejébe vetett hitéhez kapcsolódik.

kiemelkedve a Fekete-halom (1629 m), a Gór-havas (1783 m), a Lakóca (1777 m), a Zernye (1602 m), valamint a Musátó (1502 m).

A Nyéni-hágó alatt alagút fúrja át a hegyet, itt halad Románia leg-hosszabb vasúti alagútja 4700 m hosszon. Az 1920-as években építették, összekötve Brassót Bodzafordulóval.

1690 végén itt hagyta el Erdélyt utoljára Thököly Imre.



A Piliske-túra a térképen

Gyalogtúránk itt kezdődik, ÉNY irányba indulva a Dobollópatak fele vezető szekérúton elindulva a Varsa élén (Kisgyörgy Zoltán).

Virágos kaszáló szélén megteszünk 1 km-t, aztán elkanyarodva a tanyára vezető úttól, továbbra is ÉNY fele tartva, erdő és cserjés találkozásánál visz utunk 4 km-en át enyhén emelkedve, végig szemmel tartva a Csukást, amely más és más arcát mutatja nekünk.

Helyenként a rovarzsongásos, tarka kaszáló szélét érintjük nyíres-sel teleszórva, szemünk előtt a Piliske erdőborította bércével. Itt tartunk egy rövid tízórai pihenőt.

Ahogy kapaszkodunk felfelé egyre beljebb haladunk a lombhullató, nagy, mohás kövekkel tarkított erdőbe. Százéves fák dudorait, odvait, összefonódásait figyelhetjük meg. Az erdő lakóinak csapásain járunk:

őz, szarvas, vaddisznó, medve nyomok mentén. Jövetelünkre szajkók, rigók, szarkák riasztják a négylábúakat.

A csúcs fele közeledve megjelenik a lucfenyő egy-egy impozáns példánya is.



A Piliske-túra profilja

Egyórás erdei meredek kapaszkodó után elérjük a Piliske csúcsát meseszerű erdő közepette.

Az utolsó 15 percet zöldellő kövek meredélyén araszoljuk felfelé, mintha a valamikori csúcslakó óriás szándékosan nehezítette a betolakodók felfele haladását, szögletes köveket görgetve az útjukba.

Pesty Frigyes helynévgyűjteményében írja a Piliskéről 1864–65-ben: *„Oly nagy és magas hegy, melyről a Bartzaságnak és Háromszéknek legtávolabb helyégei láthatók. Van hegyes tetőpontján egy négyszegű faragott kő, melyet egy császári királyi mérnök ásatott fel 1842-ben, ezen felülírással: Opera ASTR T.RIG. IMP. F:I. 1842.”*

Kiadós pihenő után elindulunk lefele, a csúcs nyergén időzve.

Habzsolhatjuk az elénk táruló panorámát. ÉK felé tekintve ellátunk egészen a Nemere-hegységig, és a Répát-hegységig túl a Háromszéki-havasokon.

ÉNy felé nézve elénk tárul a Háromszéki- és Barcasági-medence, szegélyezve a Baróti- és távolabb a Persányi-hegység által, DNy felé nézve lenyűgöz Hétfalu a Bolnokkal (1170 m), Brassó látványa a Cenkel, fölötte a Keresztény- és Nagy-kőhavassal, mindjárt keletre tőlük a

Baj-havas, a Csukás fele nézve púposodik a Teszla. Mögöttük pedig öröködik fenségével a Bucsecs hódításra váró 2000 m fölötti csúcaival. DNy fele kémelve vigyázkodik a Királykő, fiával a Kiskirálykővel, majd a Fogarasi-havasok hosszan elnyúlva. Ny felé jól kirajzolódik a Kotla (1291 m) Feketehalom fölé magasodva és a Baróti hegység utolsó kis fiókái a Veczer-szikla, valamint délebbre a Lempes (704 m), ahogy belevész a Barcaságba.

Észak fele tekintve a Háromszéki-medencén túl felsejlik a Dél-Hargita, a Csomád, a Torjai-hegy és a Bodoki-havas.

A kitáruló látvány betelte után lefele indulunk a Piliske hosszan Dobollóba benyúló lábain. Erdőszélen kezdjük a lefele ereszkedést, de lassan az erdőt teljesen felváltja a kopár hegyoldal, a valamikori fás rengeteg nyomaival.

Hosszú, másfél-kétórás lejtős séta vár ránk, virágos legelőt átszelve, és közben gyönyörködhetünk a lábunk alatt elterülő apró falvakban és az őket vigyázó hegyekben.

Szerpentinező, kiépített hadi úton érjük el lassan Dobolló házait.

Dobolló mondavilága: *„Dobolló völgyében a balpartilag beszakadó Lidércz patakával (hol a néphit szerint lidérczek laknak) szemben egy szép idomu sziklaszál emelkedik, ezt Décse kövének hívják. – E sziklával pedig sajátosan élczes rege van összekötve, melyet, mint a népregék hű regisztrárora, ide igtatok: Vót egy óriás ló, ameik a Décse kövin állt. A nyakát bénújtotta a regátba, s ott ette a románok búzáját, kukoricáját. A románok meg akarták fogni s belékapaszzkodtak a ló hajába. Az rántott egyet a fején s az oláhokat szétszórta Erdélyben. A sziklán látszik a lónak a nyoma, de most bénótték a fák s nem láccik a szikla se.”* (Orbán Balázs)

A Dobolló-patak völgyében két érdekesség várja a turistát: a *Kincses-gödör* és a *Dése köve* nevű hatalmas sziklaformáció, amelyen még ma is látni véli a nép az óriások vagy Szent László király lovának lábnyomát. A Köves-ponk Bikkfalva felé nyúló ormán van egy feltételezetten középkori eredetű örtorony, népi nevén *Csigavár*. Romja között *„kígyók élnek, amelyek gyémántkövet fújnak”* – tartja egy helyi hiedelemmonda (Kisgyörgy Zoltán). ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Látogassunk el a keresztvári földvárakhoz

Keresztvár. A református templomtól keletre indulunk tovább, megkeresni a két földvár (a nagy vár és a kis vár) maradványait.

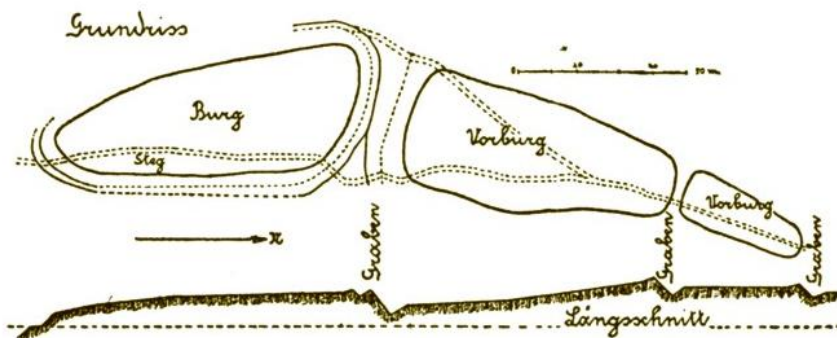
A falu aszfaltozott utcáján megyünk tovább, amely enyhén balra kanyarodik. Átmegyünk a kanyaron, majd kiérünk a DN 10 jelzésű főútra. Jobbra térünk, majd hamarosan balra, egy sorompóval lezárt erdei útra. Jobb kéz felől egy patak csörgedezik. Mintegy 300 m után balra térünk, és egy favontatás során létrejövő ösvényen meredeken mászunk a tető felé. Bükkerdőben járunk. A vár helyét hármasszerű dombocskák és árkok jelzik. Föld és fából épült erődítmény volt.

Karczag Ákos és Szabó Tibor így ír az *Erdély, Partium és a Bánság erődített helyei* című könyvükben (Budapest, 2012. 250–251. o.): *„Ami a Nagy-Várhegyen lévő várat illeti, egyes vélekedések szerint valószínűleg egy őskori erődítmény helyén az Árpád-korban keletkezett a 12. század környékén. Dr. Dénes József véleménye szerint talán a brassai Teel család építhette, kiknek emlékét a falu román neve (Teliu) őrzi. Pusztulásának ideje és körülményei ismeretlenek, a tatárjárás (1241/42) idején feltehetően már nem használták.”*

A Nagy-Várhegyen Orbán Balázs is járt: *„Itt a hegynek körded idomú (ovalis) terjedelmes fennlapja egészen be volt építve, két tojásdad idomú erőd volt itt testesebb bütüjével összefordítva, melyek mindenike 95 lépés hosszúsági, 53 lépés szélességi átmérettel és 280 lépés kerülettel bir. A kettőt mély átmetszet különíti el, s körülök mindenütt széles, mély sáncz vonul el, mely csak is a függélyesen lehanyatló déli foknál van megszüntetve. Az északi oldalon, hol a bejáratnak is kellett lennie, s hol a hegy*

fennlapja legkönnyebben megközelíthető, az egybekeskenyedő hegynyak, 50 lépésnyire a vár északi fokától, egy külső védsáncz által van átszelve”.

Az É-D-i irányban húzódó kétrészes vár É-i része 80 m, a déli oldalon pedig kb. 70 m hosszú volt. A Ny-i és a K-i oldalon mindkét várrészt csak perem és lejjebb kis terasz határolja. Sáncai ma is jól kivehetők az erdő sűrűjében.



Wallburg I, bei Kreuzburg.

A nagy vár W. Horvath szerint

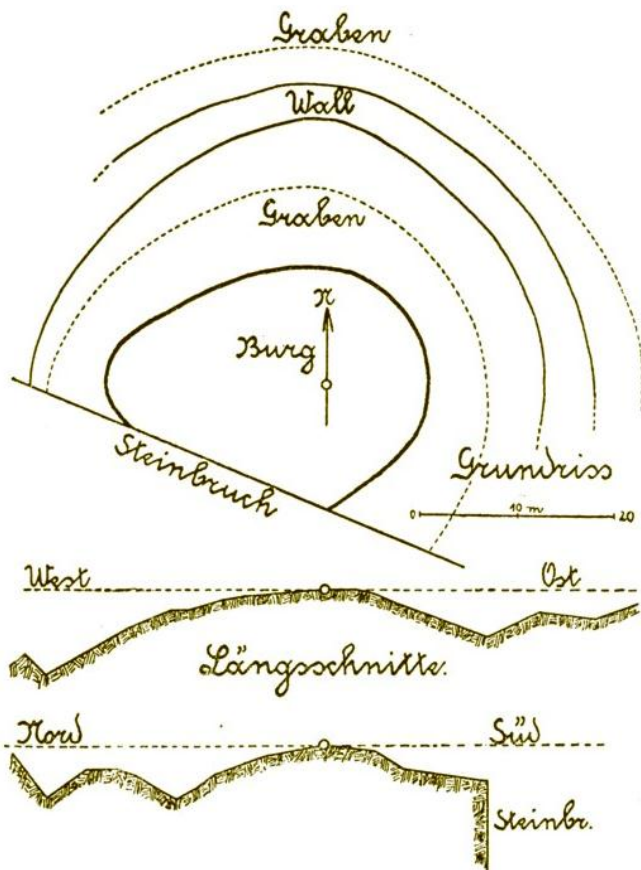
Fától fáig araszolva lejjövünk a nagy meredeken az erdei útra. Jobbra térünk, átlépünk a patakon, majd egy ösvényen folytatjuk utunkat a bükkerdőben. A Kis-Várhegy a főút fölé nyúlik ki, alatta kőbánya maradványai. Dimbes-dombos, koncentrikus körökből álló dombrendszer rajzolódik ki. A tetőn lehetett a vár.

Keresztvár német elnevezése – Kreuzburg – sokáig annak a téves feltételezésnek adott alapot, hogy a település melletti vármaradványok azonosak a német lovagrend által épített, oklevélben is említett Cruceburg nevű erősséggel.

A Kis-Várhegyen álló vár azonban nem tulajdonítható a kereszt lovagoknak, hanem korábbi időből származik.

A lovagrend által épített Cruceburg-ot az újabb kutatások a Király-hegyre helyezik.

A Kis-Várhegy vára egyes vélekedések szerint az Árpád-korban keletkezett a 12. század környékén.

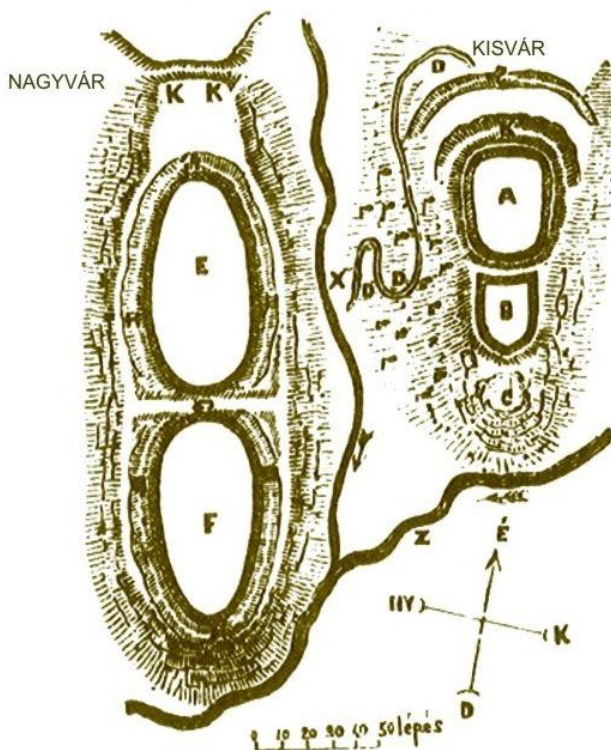


Wallburg II, bei Kreuzburg.

A nagy vár W. Horvath szerint

A Kis-Várhegyet Orbán Balázs 1873-ban így írta le: „A balparti Várhegy tetején nyakas körteidomú erőd állott, melynek északra fordított vastagabb végét kettős sáncz övezte. E sánczok még most is 30 láb mélységűek, s félkörben folyták körül az erődnek ily időmben kanyaruló falait, mely falak 50 lábbal feküdtek a sánczok színvonala fölött. Az erőd kettős

volt; egy 43 lépés hosszú és 30 lépés széles tojás idomú elővár, melynek déli végéhez az előbbtől sáncz által elválasztott, 30 lépés hosszúságú félkör alakú belső vár volt csatolva, melyen túl a hegynek látszólag emberkéz által egyengetett végfokán más épületnyomok mutatkoznak. Ezen, valamint a keleti és nyugati oldalon a hegy meredeken lévén leszelve, az északoldali sánczok nem voltak folytatva. A falaknak most csak alaprakata látszik, sánczai és a hegy oldala is el van borítva az elomlott falaknak legurult köveivel és ragacs-töredékeivel. A hegy oldalán kanyargólag felvezetett útnak még most is látszanak nyomai”.



A nagy vár és a kis vár Orbán Balázs szerint

Walter Horvath 1944-ben a kis várat apró méretű földvárként említi, kőfalak nyomait nem találta, és régészeti leletek híján korának pontos meghatározására sem vállalkozott.

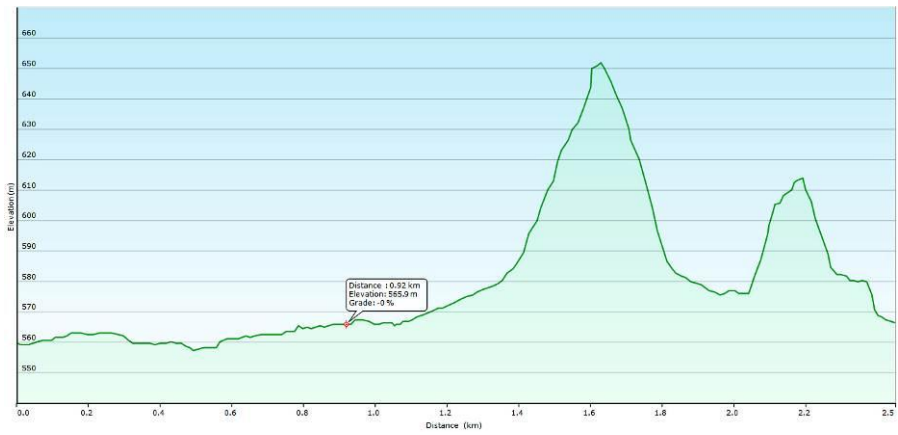
A Kis-Várhegyen álló várat a 20. század második felében az itt működő kőbánya sajnos teljesen elpusztította, így nincs lehetőség arra, hogy régészeti ásatások nyomán többet is megtudjunk a kis középkori erődítményről. ■

A nagy vár: 45,7003° É; 25,8604° K; 647 m

A kis vár: 45,6986° É; 25,8632° K; 613 m



A nagy vár és a kis vár a térképen



Profilgöbe



Várak nyomai a keresztvári erdőben

HONISMERET



Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Alagút és várak Keresztváron

Keresztvár vagy Nyén, Nien, Kreuzburg vagy Thell, Kretsbrich, Teliu vagy Tiei. Falu Brassótól 22 km-re kelet-északkeletre. 2002-ben 3 710 lakosából 2 679 román, 947 magyar, 4 német és 75 cigány nemzetiségű. 1900-ban 2 464-en lakták, közülük 1434 magyar, 1030 pedig román anyanyelvű. A község, amely a történelem folytán több megyéhez is tartozott, igencsak bővelkedett várakban, s itt építették meg az ország leghosszabb, 4 369,5 m-es alagútját.

Hatalmas tömeg gyűlt össze a minden szempontból rendkívüli eseményre. Alagút megnyitása egy távoli faluban. S nem is akármilyen alagút, hanem az ország leghosszabbja, legszélesebbje, amelyen két sínpár is végigfuthat, sőt elektromos árammal is el van látva. Maga a csoda! De már az is csoda volt, hogy a világháború utáni Románia – igaz, nagyon elhúzódó munkával és német felügyelettel – egy ilyen alagutat meg tudott építeni. Egy bökkenője van csupán: nem vezet seholva...

Bukaresti, brassói politikusok, a vasúttársaság vezetősége, a falu apraja-nagyja összegyűlt az alagút előtti széles térre. A bejárat fölé színpadot emeltek, s a beszédekből egyértelműen kitűnt a terv, a megvalósítás elképesztő nagysága, merészsége, szinte emberfeletti erőt és

munkát igénylő kivitelezése. Bizony, nem egyébről volt szó, mint Brasót összekötni Bodzavásárral⁶, s így 100 km-rel lerövidíteni a tengerpartra vezető vasút hosszát. De ehhez át kellett törni a Kárpátokat...

A trianoni békediktátummal Románia megkapta Erdélyt, s már 1920-ban hozzá is kezdtek az alagút megépítéséhez. Stratégiai érdek volt Havasalföld, Moldva összekötése az újonnan szerzett országrészszel. Romulus Bäulescu mérnök 1922-re készült el a tervekkel és tanulmányokkal, s a német Julius Berger⁷ vezette cég neki is állt a munkálatoknak. Két oldalról kezdték el fúrni a hegyet, s az alagút elkészítéséhez 574 millió lejre volt szükség, valamint 10 000 munkást alkalmaztak. Hajnalban keltek a keresztváriak, hogy karbidlámpák fényénél négy kilométert gyalogoljanak a dombig, s ugyanazon lámpák fényénél fúrták napestig az alagutat. Hét évig folyt a munka a Nyéni-hágó⁸ (840 m) alatt, és, sajnos, balesetek is gyakran történtek. Egyszer 30 munkást temetett be a beszakadt alagút, s bár sokan súlyosan megsebesültek, a gyors és hatékony mentésnek köszönhetően senki sem vesztette életét.

1926. október elsején találkozott az északi és a déli irányból fúró két csapat, s 1928. szeptember 30-án befejezték a teljes alagutat.

Az avatóbeszédekből kirajzolódott az alagút teljes története, s végül, utolsó mozzanatként Colțână mérnök, az építkezés román vezetője lépett a színpadra, hogy két drótot összekötve felgyújtsa az alagút fényeit. E szimbolikus gesztus a korszerűséget lett volna hívatott bizonyítani.

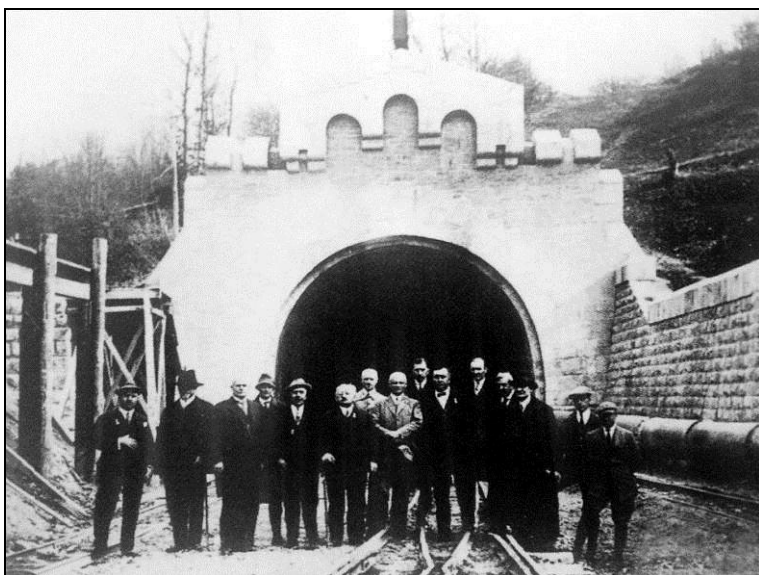
Hatalmas taps közepette a mérnök összekötötte a két vezetékét. A lámpák felgyúltak, az alagutat fény öntötte el, ám mindenki megrökönyödésére a drótból hatalmas szikra szökött elő, s a mérnök élettelenül terült el a színpadon. A tapsvihár egyből elnémult, s az ünnepséget gyász váltotta fel...

A mérnök halála teljesen érthetetlen volt. A két vezetékben nem lehetett áram. Összekötésük csak szimbolikus gesztusnak indult, s pár perccel azelőtt ő maga ellenőrizte a drótokat.

⁶ Buzău.

⁷ Julius Berger Tiefbau Aktiengesellschaft – Berlin (JBTAG).

⁸ Kovászna és Brassó megye határán a Hullóhegy (Köz, Predeal) nyergén halad át a DN 10-es műút a Nyéni-hágón (Pasul Predeluș).



A nagy alagút

A vizsgálat és nyomozás semmire sem derített fényt.

A holttestet a keresztvári ortodox templom kertjében temette el a család egy alagutat formáló kriptába. A márványt hozzá Olaszországból rendelték. 1963-ban exhumálták, s Bukarestben temették újra, mert a család odaköltözött. Keresztváron csak a díszes kripa maradt, de nem sokáig. A márványt lassan ugyanazok a falubeliek hordták szét, akik azelőtt nagyon szerették a mérnököt... Az alagút alakú kriptát ma hiába keressük, a pápa bontatta le, mert zavarta a húsvéti körmenetet. Nem csoda, hogy a falusiak szerint a mérnök alakja ma is sokszor feltűnik az alagútban, s kísértetként figyelmeztet az elmúlásra, az értelmetlen tragédiákra, a nemtörődömségre, s kegyeletsértésre...

Az alagút utóélete nem sokban különbözik az építőjétől. *Vanitatum vanitas*⁹. 1931. június 25-én nyitották meg a vasúti forgalom számára, de csak 1934. június 24-én avatták fel hivatalosan. A második sínpárt soha nem szerelték be, s a vasút Bodzafordulón megáll. Soha nem jutott el Bodzavásárig. A második világháborúban rövid időre értelmet nyert

⁹ Hiúságok hiúsága. Minden hiú a világban.

az alagút, ugyanis a bombázások idejére ide vonultak be az áruval meg-
rakott teherautók. A visszavonuló németek fel akarták robbantani, de a
falubeliek kemény harcok árán megvédték.



A kommunizmus utolsó két évtizedében megépítették a Szilon¹⁰
vízgyűjtő tavat, így a sínek számára már nem maradt hely, a Brassót a
tengerparttal összekötő vasút csak terv maradt, s a keservesen megépí-
tett, az ország legnagyobb és legkorszerűbb alagútján ma naponta alig
halad át három vonat...

A Szászhermány – Bodzaforduló vasút 37 km hosszú. Keresztvár te-
rületén három állomás van: Keresztvár, Teliu Vale (Nyén-völgy), Virá-
gok tisztása¹¹ (Virágosvölgy), és a nagy alagút (45,6770° É; 25,9456° K;
684 m) mellé két másik is épült: a Columbelul 377 m, a Morii pedig
140 m hosszú. A nagy alagút ma Keresztvár címerének fő eleme. A vas-
út számára a főút fölé egy 20 m magas, 150 m hosszú völgyhidat (via-
duktot) építettek (45,6805° É; 25,9254° K; 651 m).

Mozdonyvezetők elmondása alapján a nagy alagút közepén forrás
tör fel, s gyakran megállnak üdítő vizet venni kulacsukba.

¹⁰ Lacul de acumulare Siriu.

¹¹ Halta Poiana Florilor.

Asztalos István (Mikeszása, 1909. augusztus 28. – Kolozsvár, 1960. március 5.) erdélyi magyar író, publicista még nem volt tizenhat éves, amikor a nagy szegénység miatt a keresztvári alagút építésénél kezdett dolgozni. Így vall erről: *„Kenyérkereső lettem (...) Tizennégy órát dolgoztam naponta, látástól vakulásig. Ettem az árva krumplit hétszámra, s bármennyit is dolgoztam, egy rendes ruhám nem volt.”* (Hála és köszönet). Szintén itt, az építőtelepen, a Piliske¹² lábánál, a Virágok tisztásán találta meg későbbi élettársát, Román Máriát, de közel egy évtizedig kellett még küzdenie, amíg végre családot alapíthatott. *„... sok rosszat értem én a Piliske földjén, Virágok tisztásán, de mégiscsak szeretettel járnak körülöttem gondolataim. Virágok tisztásán egy rongyosforma babérhából kaptam magamnak asszonyt, ott tanult meg a kisfiam járni, és abban a házban írtam meg első könyvemet is.”* (Virágok tisztása)



Az ókor és középkor egyik legfontosabb Kárpátokon átívelő kereskedelmi és hadi útvonala – a keresztváriak szerinti Utas – a Tatár-¹³, Bánkóta-hágókat¹⁴, valamint a Bodzatáblát¹⁵ érintette. Ez az út a Nyéni völgyön ért be a Barcaságra, ezáltal összekötve Brassót a Fekete-tengerrel és a Duna torkolatával.

A falu – Prázsmárral egyetemben – ennek a stratégiai rendeltetésű útnak a védelmére jött létre.

A falu felső végén lévő Nagyvár (45,7003° É; 25,8604° K; 647 m) és Kisvár (45,6986° É; 25,8632° K; 613 m) azt mutatja, hogy a mai település előtt már létezett itt egy helység és egy földvár, erődítmény. A két várat a Főúttól balra, egy sorompóval lezárt erdei úton lehet megközelíteni. Az erdei út két oldalán, egymással szemben álló dombokon helyezkedett el a két vár. Az egyik domb a vasútvonal munkálataihoz nélkülözhetetlen kőbánya áldozata lett, jelenleg csak a Kisvár védősáncának egy íve látható.

Egyes vélekedések szerint a vár valószínűleg egy őskori erődítmény helyén az Árpád-korban keletkezett a XII. század környékén. Dr. Dénes

¹² Keresztvár hegye (1223 m) – Pilișca vagy Pulișchea, Piliștea, Tartlauer Koppe.

¹³ Pasul Tătarilor.

¹⁴ Pasul Boncuța (1078 m).

¹⁵ Hordómező, Hordók mezeje, Platz des Weinfasses, Tabla Buții.

József véleménye szerint a Teel család építhette. Pusztulásának ideje és körülményei nem ismertek.

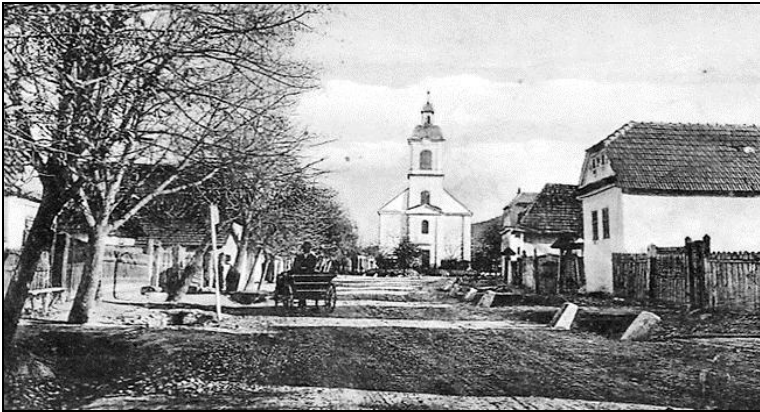
Walter Horvath 1944-ben kisméretű földvárként említi, kőfalak nyomait nem találta, és régészeti leletek híján korának pontos meghatározására sem vállalkozott.

Orbán Balázs nemcsak a várakat írja le, hanem a róluk szóló mondat is: *„A szűk fekvölgyébe messze felnyuló Nyién felső végén jobb partilag a Várpaták szakad be a Nyién patakba. E kis patak mindkét oldalán meredek oldalú kopár réteges kárpáti homokkő képződésű hegyek, a Piliskének kirugó előhegyei magasulnak föl; mindkettőnek oldalán kigyózólag fölmenő régi út bemetszete látszik. Mindkét hegyet ma is Várhegynek hívják, s mindkettőn régi erődítvények nyoma ismerhető fel. A balparti Várhegy tetején nyakas körteidomú erőd állott, melynek északra fordított vastagabb végét kettős sáncz övezte. E sánczok még most is 30 láb mélységűek, s félkörben folytak körül az erődnek ily idomban kanyaruló falait, mely falak 50 lábbal feküdtek a sánczok színvonala fölött. Az erőd kettős volt; egy 43 lépés hosszú és 30 lépés széles tojás idomú elővár, melynek déli végéhez az előbbitől sáncz által elválasztott, 30 lépés hosszúságú félkör alakú belső vár volt csatolva, melyen túl a hegynek látszólag emberkéz által egyengetett végfokán más épületnyomok mutatkoznak. [...] Ezen itt körvonaloztam erőd csak előváracska vagy elkülönített erődje volt a Várpaták jobbparti hegyfokát koronázott tekintélyesebb fővárnak. Itt a hegynek körded idomú (ovalis) terjedelmes fennlapja egészen be volt építve, két tojásdad idomú erőd volt itt teste-sebb bütüjével összefordítva, melyek mindenike 95 lépés hosszúsági, 53 lépés szélességi átmérettel és 280 lépés kerülettel bir. A kettőt mély átmetszet különíti el, s körülök mindenütt széles, mély sáncz vonul el, mely csak is a függélyesen lehanyatló déli foknál van megszüntetve. Az északi oldalon, hol a bejáratnak is kellett lennie, s hol a hegy fennlapja legkönynyebben megközelíthető, az egybekeskenyedő hegynyak, 50 lépésnyire a vár északi fokától, egy külső védsáncz által van átszelve. [...] A rege szerint e várat óriások építették, kik büszke felfuvalkodottságuk és elbizakodottságukban át akarták hidalni a két erőd közti Várpaták völgyét, s ezt végrehajtandók az ördöggel szövetkeztek; de az igazságos Isten elvette erejüket, s villámaival zuzta szét büszke várukat.”*

Az új település létrehozása a barcasági szászok terjeszkedésének köszönhető, s a falu a XVI. századig szász nemzetiségű volt. A szász plébánia – akárcsak a bodolai – a barcasági esperességhez tartozott.

A falu 1235–1270 között *Nyén* néven jelentkezik az oklevelekben, 1361-ben *Mykofalva alio nomine Leelfalua*, 1373-ban *Lylendorf*, 1403-ban *Villa Nyen* formában fordul elő.

A Német Lovagrend kiűzése után a falu magyar királyi birtok lett, majd a prázsmári Teel nevű szász gerébcsalád birtokába került, akiknek tulajdonában volt a prázsmári gerébház is. Teel fia, Detricus, 1301-ben már Keresztvár birtokosa. A magyar *Leelfalua* elnevezés valószínű a Teel név elírásából adódott és nem a *lelket* jelentő *leel* (*lee*) vagy *lél* szóból. A falu román neve, *Teliu*, is a Teel névből származik. Ez a család kezdte betelepíteni a románokat Keresztvárra.



Keresztvári utcarészlet a református templommal

Gótikus templomáról nincs középkori adat, de 1442-ben Bertalan plébánosa ismeretes¹⁶.

1500 körül a keresztvári Teel Borbála és a bodolai Béldi Albert házasságával egyesültek a Teel és a Béldi-birtokok. 1512-ben Nyén birtokosa már Béldi Albert volt¹⁷. Így a Béldiek örökölték Nyén falut, a

¹⁶ „... Bartholomeo protunc plebano de Cruczperg ...”

¹⁷ „... possessio Tel haeredes Barbara Til de Nyen, nunc possidet Alberti Beldi de Bodola ...”

prázsmári gerébházat, és ellenőrizni is tudták a határmentét, a legfontosabb kereskedelmi és hadi utat.

A monda úgy tartja, hogy Teel gyönyörű lányának kezére egyaránt vágyott egy Uzonban lakott Béldi, és egy Zágonban lakott Mikes, mindkettő hős volt a harcokban, s nagy vadász béke idején. Teel Mikest választotta lánya férjéül, de a lány Béldit szerette titokban, s Béldi is lán-golt a leányért. Egy nagy vadászat alkalmával egy megsebzett öreg medve Teelre rontott, de Béldi előugrott, s egy dárdát a medve szívébe döfött. A hálálkodó Teel ünnepélyesen esküt tett, hogy élete megmen-tőjének bármely kívánságát teljesíti. Béldi a lánya kezét kérte, s az ele-inte mormogó atya meg kellett, hogy adja neki. Később Teel is megsze-rette vejét, s gyakran mondogatta, hogy Isten elegyítette azt a medvét a játékba.

1519-ben II. Lajos Nyént Bodolával együtt Brassónak adományozta.

1599-ben Keresztváron keresztül jutottak Erdélybe Mihály vajda hadai. A miriszlói csata¹⁸ előtt Mihály vajda fia¹⁹ tört be a Tatár-hágón, hogy apja helyzetén segítsen. 1600. szeptember 13-án 6000 havaselvei katona hatolt be Bodzánál a Barcaságra.

A brassóiak felvonultak a román seregek ellen, s szeptember 14–15-én lezajlott a *nyéni csata*. A 2000 brassói magyar és szász zsoldos tüzérségi párbajban legyőzte a nyéni torokban a románokat, így a mintegy 300 embert vesztett havaselvi hadsereg székely segítséggel, Háromszék felé kerülve mehetett csak tovább. Ez a késedelem vezetett, végül, a súlyos miriszlói vereséghez.

1607-ben a katolikus Béldi Kelemen harangot öntet a keresztvári templom számára „*Causa memoriam fieri fecit E. Do. Béldi Kelemen 1607*”²⁰ felirattal, tehát a reformáció még nem érte el Keresztvárt.

A reformációkor a katolikus hívek előbb lutheránusokká, majd 1640 után reformátusokká váltak. Keresztvár ma református anyaegyház.

¹⁸ A miriszlói csata (Bătălia de la Mirăslău) 1600. szeptember 18-án lezajlott ütközet Erdélyben, a fehér megyei Miriszlónál, ahol a Habsburg-erdélyi sereg vereséget mért a székelyektől is segített, Vitéz Mihály havasalföldi fejedelem vezette hadra. Erdélyt korábban II. Rudolf császár bízta Mihály fejedelemre.

¹⁹ Nicolae Pătrașcu (1584. június 29./július 9. – Bécs, 1627. augusztus 28./szeptember 7.)

²⁰ „Ok legyen az emlékezésre.”



1678-tól a Béliiek mellett a Mikes család is birtokos a faluban.

1690 végén Keresztvárnál hagyta el Erdélyt Thököly Imre.

A kuruc háborúban Keresztváron is voltak kisebb összecsapások. 1708. április 7-én 300 kuruc táborozott Nyénben, és néhány labanc rácot megöltek.

Református egyháza 1800-ban vált anyaegyházzá, addig Bodola filiája volt.

1842-ben egy császári királyi mérnök faragott követ emelt a Piliske csúcsára (45,7093° É; 25,9135° K; 1223 m) „*Opera Astr. t. ris. Imp. F: I 1842*”²¹ felirattal.

Mikár Zsigmond *Honvéd-névkönyve* 26 keresztvári 1848-as honvéd-ről tud.

Az 1848/49-es szabadságharc hatásaként a jobbágyfelszabadítás fordulatot jelentett a gyerekek beiskolázásában is. Míg Bíró András tanító alatt (1810–1839) csak 20–30 fiú járt iskolába, az 1848 őszétől tanító Lőrincz József már egyedül nem győzte a 140–160 gyerek tanítását, s az 1872-ben községivé alakuló iskola segédtanítót is alkalmazott, majd rövidesen ezt az ideiglenes állást egy rendes tanítói állássá szervezték, melyet Mátyás Lajos okleveles tanító töltött be.

²¹ I. Ferenc József *Ausztria császáranak műve* (Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865).

1876-ig Felső-Fehér vármegyéhez tartozott, a megyerendezés után Háromszék vármegyéhez került, de saját kérésre Brassó vármegyéhez csatolták, ám később ismét Háromszékhez került. 1926-ban csatolták végérvényesen Brassó megyéhez.

1888-ban Puskás Lajos lelkész kezdeményezésére kétértemes iskola épült.



A középkori gótikus templomot 1896-ban bontották le, és akkor épült helyébe a mostani református templom (45,6990° É; 25,8505° K; 524 m). Mögéje lelkészi lakás is készült.

1903-ban a magyar hatóságok az addig használatos Nyén nevet *Keresztvárra* változtatták a Kreuzburg német név lefordításával, mert akkor azt feltételezték, hogy egykoron itt állott Cruceburg vára. A Német Lovagrend vára 1212-ben *castrum Crucpurg* néven jelentkezik, 1222-ben *castrum quod Cruceburg nominatur, Cruteburg*. A lovagvárat a legújabb kutatások azonban azzal a várral azonosítják, amely a Tatár-hágó mögötti Király-hegyen²² fekszik Keresztvártól mintegy 30 km-re.

1924 és 1928 között a Brassó–Bodzaforduló vasút építése a prosperitás időszakát jelentette a község életében. Emeletes házak épültek, s kaszinó is létesült.

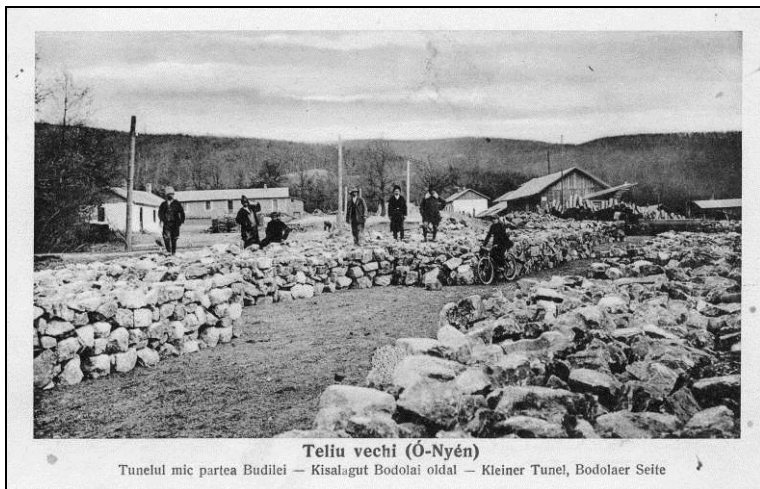
²² Vârful lui Crai.

1937-ben Keresztváron született Gazdáné Olosz Ella (Keresztvár, 1937. január 3. – Kovászna, 1993. február 7.) textilművész, néprajzkutató.

A második bécsi döntés után Keresztvár nem került vissza Magyarországhoz, s 1940. szeptember 5–13. között 66 magyar telepedett át a szomszédos Háromszékre.

1988-ban a türkösi római katolikus egyházközség²³ házat vásárolt Keresztváron mintegy 70 000 lej értékben, melyet kápolnává alakítottak át (45,7028° É; 25,8495° K; 547 m). A ház 1921-ben épült, házomdíszen a felirat: „*Építette Soós Károly és Török Ráki*”. A házat püspöki és külföldi segítyből sikerült megvásárolni és a hívek segítségével felújítani, átalakítani. Borbély Jakab keresztvári lakos sokat segített. A kápolnát kis toronnyal látták el, ahová egy régi harangot is felhúztak.

1993. november 25-én *Krisztus Király* tiszteletére Bálint Lajos erdélyi érsek harangjával együtt felszentelte és megáldotta.



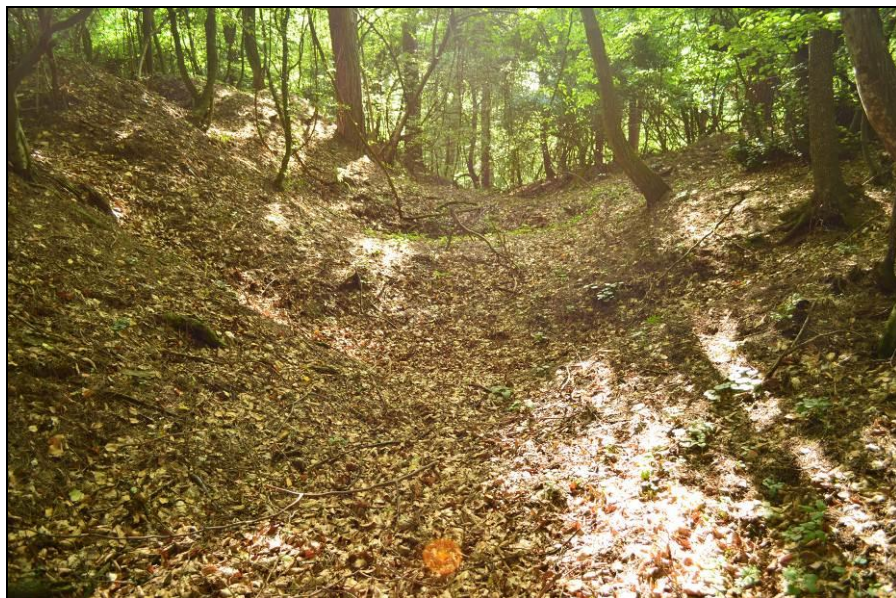
A XX. század végének ikonikus alakja volt Fekete Lajos, akinek a nevét ma is viseli a keresztvári Férfikórus. A 27. Székely Honvéd Gyalogezred egykori katonája lelkes kórusvezető volt. Dalszerzői és karmesteri életútja meghatározta a falu hírnevét.

²³ Keresztvár Türkösi fióka, most Uzonhoz tartozik.

2008-ban itt avatták föl Románia első korszerű csigafeldolgozó üzemét, s híresek voltak az itt szervezett csigafesztiválok.

2015. május 30-án a *Dal a végváron – Énekeljétek az Úrnak új éneket* nevet viselő délkelet-erdélyi kórustalálkozó helyszíne volt a Piliske alatti település.

Keresztvár az örökös végvár. A Teuton Lovagrend, a Magyar Királyság végvárából a szórványosodás útjára kényszerült magyarság végvára lett napjainkban, s a várak dicső védelmi múltját most a kereszt hordozása váltotta fel, de a végváron szóló dal népünk reményeivel együtt száll a magasba. ■



Várak nyomai a keresztvári erdőben

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Nemesek és udvarházak Bodolán

Bodola, Budille, Bodila vagy Bodeln, Budila. Falu Brassótól 17 km-re keletre, a Tatrang folyó jobb partján. 1900-ban 1813-an lakták, közülük 1015 magyar és 796 román anyanyelvű. 2002-ben 3 484 lakosából 2 361 román, 801 magyar és 321 cigány nemzeti-ségű. E kis faluban volt egykor Erdély katonai főparancsnoksága, s birtokaiért – melyek Prázsmártól a Bodzai-szorosig terjedtek – több nemesi család is versengett.

A téren már rakták a máglyát. Hasábonként került egymásra a tűzifa a lekövezett, poros – most vesztőhellyé kikiáltott – piacon. Népes báméskodó sereg gyűlt össze a rakás körül, s a verőfényes őszi napon csak a szamár unatkozott a fával telt targonca előtt. Megkondultak a harangok. *Causa levata*²⁴..., s a hús, gótikus falak között elkezdődött a boszorkányper. Kint: egyre hatalmasabb lett a rakás. Bent: felsorakoztak a tanúk. S az ítélet?! – az ítélet már jó előre meg volt írva. Hisz a per egy korszakot volt hívatott lezárni: az Apafinak ellenszegülő Béldi Pál uralmát. A nagyúr egy évet bírt ki a Jedikuleben²⁵, Bodolavár romokban hevert, de az asszony hatalma, s a birtok nagysága nem hagyta nyugodni a fejedelmet. *Malefica, striga, succubus*²⁶... s az ősi törvény szerint halállal lakol. Kint: már állott a máglya tetején a cölöp, feszültek a kötelek. Bent: *Deliberatum*²⁷... S a szellős októberi alkonyban, mikor a Nap gyengéd sugarával utoljára simogatta végig a Földet, egy poros piacté-

²⁴ Kereset.

²⁵ Héttorony, erőd, janicsárszállás, majd börtön Konstantinápolyban.

²⁶ Boszorkány.

²⁷ Döntés.

ren hatalmas lángok csaptak fel a máglyából, és a harangzúgással elegyített sikolyt borzadtan verték vissza a mély lila színbe öltözött hegyek. *Consummatum est!*²⁸



A falu neve egyesek szerint már 1211-ben szerepelt a Német Lovagrend által birtokolt terület határáként. Ami biztos: egy 1294. február 9-én kelt oklevélben, Tivadar mester, III. András alkancellárja és székesfehérvári prépost *Budulát* Miklósnak, Simon brassói ispánnak ajándékozza. 1332-ben *Buduli* néven szerepel a pápai tizedjegyzékekben. Bodola birtokosai még a XIV. században is a barcasági szász gerébek voltak, például 1367-ben „*Magister Jakobus dictus de Brassou*”.

Az 1377-ben szervezett Töröcsvári váruradalomhoz Bodola is hozzátartozott, de 1404-ben már Székely Balázs birtokolta.

1405-ben már létezett Szent Mihály tiszteletére szentelt kőtemploma.

Az 1423-ban íródott *Béldi-kódex* egy papiros-kézirat az egri érseki könyvtár birtokában, az úgynevezett XIV. századi krónikakompozíció egyik fennmaradt darabja. A Béldiek bodolai kastélyából származó csonka kézirat Béldi István heraldikusról kapta a nevét. A kódexet Bartakovics Béla érsek (1791–1873) vásárolta meg Toldy Ferentctől, a magyar irodalomtörténet-írás atyjától. A kézirat magában foglalja a Bécsi Képes krónika egy részének másolatát, egy-egy Hunyadi Jánost és Mátyás királyt dicsőítő éneket, egy kalendáriumot az 1458–1496. évekre, de találhatóak benne receptek és meteorológiai feljegyzések is.

1443-ban Péter (Petrus) nevű papja a barcasági káptalan tagja volt, tehát Bodola a barcasági szász esperességhez tartozott.

1466-ban Bodolai Antal porkolábként szerepel, tehát Bodolán már vár állott. Ekkor *Anthonius Porkolab de Bodola* mellett *Martinus de edem* és *Ladislaus de Haporthon* voltak Bodola birtokosai.

Mivel a Tatrang folyó sokszor változtatta medrét, gyakoriak voltak a határkiigazítások, de Bodola sokat pereskedett a nyéni nemesekkel, valamint a barcaságiakkal és prázsmáriakkal is az erdőhasználatért. A bodzamezei birtokviszonyokat Mátyás király rendezte 1471-ben, s okleveléből kiderül, hogy a legelőket székelyek, románok és bolgárszegiek is használták.

²⁸ Bevégeztetett!

A XV. század végétől Bodola története szorosan összefügg a Béldicsalád történetével. A Tövis melletti Béldről a család a Székelyföldre költözött, és Uzonban, valamint Bodolán birtokokat szerzett. Ennek köszönhetően a falu többé nem Brassó vidékéhez tartozott, hanem Fehér, majd Felső-Fehér vármegyékhez.



Béldi László udvarháza

1476-ban Béldi Mártonnak kúriája volt Bodolán, s a családja igen csak hosszú: Albert; Péter, kinek 1508-ban a prázsmáriak fejét vették; Pál (kb. 1509–1547); Kelemen (kb. 1548–1570), kinek birtoklása alatt Nyén északi határán egy új román falu keletkezett: Márkos; János (?–1599), aki reformátussá vált, s a lutheránus, majd ismét katolikus bodolaiak jó része református hitre tért át, de feltételül szabták, hogy megtarthassák a böjtöt, az ünnepeket és egy oltárt. Geleji Katona püspök elfogadta a feltételeket, de kikötötte, hogy a templomban szentekről ne beszéljenek. Ettől kezdve Bodolán két Béldi-ág alakult ki, egy katolikus és egy református, ugyanis 278 katolikus megmaradt vallásában, templomuk azonban a többség elve alapján 1640-ben reformátussá vált.

A katolikus Béldi-ág kastélyában házi kápolnát létesített. Egy ideig Gamalbertus nevű bajor pap misézett itt.

1599-ben Vitéz Mihály dúlatta fel Bodolát, mivel Béldi János rokonságban állt ellenfelével, Török Minyével korábbi havasalföldi vajdával.

Béldi Kelemen (1587–1627) 1616-tól a háromszéki hadak főkapitánya, s 1620-ra véglegesen felépítette Bodola várát.

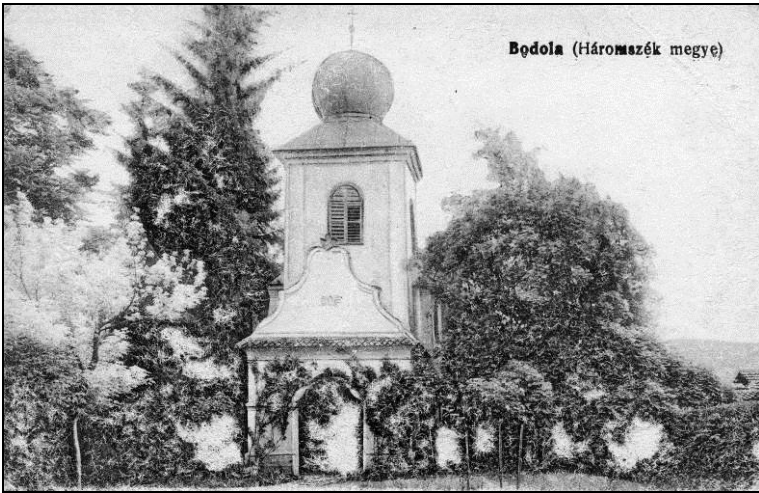
Bodola legismertebb földesura, Jókai *Erdély aranykorának* szereplője, Béldi Pál (kb. 1621–1679). Béldi Kelemen és losonci Bánffi Zsuzsanna fia 1655-től Háromszék főkirálybírája, 1653 után főasztalnok, 1656–1657-ben kincstartó, II. Rákóczi György lengyel hadjárata idején pedig az erdélyi lovasság főparancsnoka volt. Tatár fogságba esett, ahonnan csak 1661-ben szabadult, rossz nyelvek szerint azért, mert sajnálta drága kölcsönre herdálni a vagyonát, s türelmesen megvárta, míg a 30 ezer tallér váltságdíj lassan összegyűlt. Belső Szolnok vármegye főispánja, székely főkapitány, Apafi Mihály fejedelem bizalmasa. 1676-ban ellenségei megvádolták, hogy a fejedelem életére és trónjára tör. Ezért Apafi 1676 márciusban elfogatta, és börtönbe vetette. Innen 1677 március végén kiszabadulva, Teleki Mihály ellen fegyveres támadást szervezett, ami kudarcba fulladt, s ő Törökországba menekült. Apafi kérésére 1678-ban Kara Musztafa nagyvezír elfogta, és a Héttoronyba záratta, ahol haláláig tartották. Az egyik cellában ma is jól kivehető Béldi Pál falba karcolt neve.

Bodola várát – azon székely ősi szokáshoz híven, amely a hűtlen házát széthányatni rendeli – 1678. augusztus 24-től október 14-ig teljesen megsemmisítették, köveiből házakat építettek.

1685-ben úgy akarták Béldi Pálnét (Vitéz Zsuzsannát) birtokaitól megfosztani, hogy boszorkánysággal vádolták. Galambfalvi János és Pécsi Sámuel Bodolán október 10-én folytatta le a boszorkánypert. Ekkor vádolták meg Bodolai Bugillánét, s vallatták ki Nagy Andrásné alias Szabó Ambrusné, Limul Juonnét, Serény Miklósnét és Süvöltyös Jakabot is.

1690-ben Thököly Imre felgyújtatta a falut.

Így szűnt meg a Béldi-család bodolai birtoklási monopóliuma. A Béliak (45,6718° É; 25,8053° K; 577 m) mellett az 1700-as évektől kezdődően Bodolán birtokaik és kisebb udvarházaik voltak a zabolai Mikes (45,6745° É; 25,8052° K; 559 m) és a Nemes (45,6768° É; 25,8051° K; 584 m) családoknak is.



A római katolikus templom

Bodola történetében ezután tatár- és törökdúlások következtek be, majd kuruc-labanc harcok színteréül is szolgált 1708. április 14-én.

1770-ben a katolizált Béldi Tivadar jobbágyait is áttérítette új hitére. Ő telepítette be a cigány lakosság őseit is, valamint szesz- és ecetgyárat alapított. Türkös filiájaként építette fel Béldi János brassói főesperes az új, barokk stílusú katolikus templomot (45,6715° É; 25,8053° K; 576 m). A boltozott mennyezetű, kis kórossal és orgonával ellátott kápolna mintegy 100 férőhelyes. A barokk stílusú oltár egyidős a templommal. A torony 13 m magas, két harangját Ausztriában öntötték.

A templom alatt kripta van. Ide került az 1627-ben meghalt, Gyulafehérváron eltemetett Béldi Kelemen kőkoporsója, amelyen egy vas fegyverzetű hős domborműve található, nagyon megrongált állapotban. Az 1970-es években a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba vitték.

Béldi József fogarasi főkapitány 1778-ban grófi címet szerzett. Ettől kezdve egy *grófi* és egy *nemesi* Béldi-ágot különböztetünk meg.

1848 októberének végén a hétfalusi románok felforgatták a falut, december 5-én pedig a háromszéki nemzetőrök foglalták el.

Mikár Zsigmond *Honvéd-névkönyve* szerint 11 bodolai vett részt honvédként a szabadságharcban, s innen 9 áldozata volt ugyanannak a szabadságkövetelésnek, amelynek Hétfaluban több mint félszáz.



A Mikes és Nemes kastély

1856-ban a középkori református templomot (45,6752° É; 25,8070° K; 566 m) újjáépítették, az eredetiből semmi sem marad meg, csak egy keresztelőkád, amely ma a katolikus templomban van. Ez az érdekes és szép idomú kád a nyomtalanul eltűnt régi református egyházközség egyedüli emléke. A Schuszter György tervezte templom hossza 19,30 m, szélessége 10,20 m. A templom magassága 5 m, a tornyóé pedig 17,64 m.

1870-ben épült fel a községháza.

1876-ban Háromszék vármegyéhez csatolták.

1898-ban Nagy József brassói mester elkészítette a református templom orgonáját.

1922-ben Szilágyi István sepsiszentgyörgyi építész általános felújítást végez a templomon és a tornyon. Ez történt 1965-ben is, majd 1977-ben is, amikor a földrengés megrongálta templomot kellett rendbe tenni.

1924-ben érte el a vasút. Igen szép a Tatrang folyó felett átívelő négylyukú hídja. Szintén ekkor homok- és kavicskitermelő bánya nyílt a Tatrang vizének bal partján.

1926-ban Brassó megyéhez csatolták.



1927-ben felépült az egészségügyi központ, a közfürdő és a művelődési ház.

A Bécsi döntés után Nemes Polyxena aláírásokat gyűjtött Bodola Észak-Erdélyhez kapcsolása érdekében. Tettéért a román hatóságok elől Kolozsvárra kellett, hogy meneküljön.

Az államosításkor elkobozták az udvarházakat és birtokokat, a szeszyárat Uzonra költöztették. A grófokat és nemeseket deportálták vagy önként külföldre menekültek. Mindent átvett az újonnan alakult Termelő Szövetkezett, az egykori hatalmas grófi termekben gabonát tároltak.

1952 után elkészült a falu villanyhálózata, telefonhálózata, beindult a mozi.

1955-ben a lebontott szeszyár helyére művelődési ház épült.

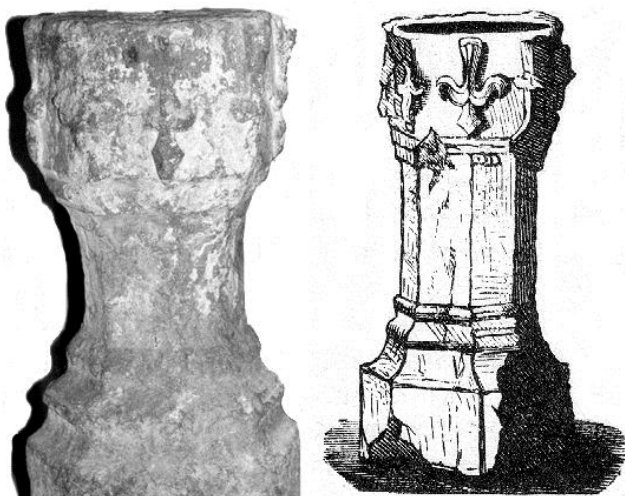
1960-tól pár évig itt működött a később Prázsmárra költöztetett mezőgazdasági szakiskola.

1970-ben épült fel a Rendőrség székháza a régi művelődési ház helyén.

2017-ben felszedték a református templom padlózatát, és alatta egy kriptát találtak hat fakoporsóval. Az egyik oldalán jól kivehető volt az 1778-as évszám, valamint a Várhelyi név.

A Bodzai-szorosig terjedő ősi bodolai birtokokat a mondák fátyla fedi. A forrásokban tündérek és szépasszonyok fürödnek, a sűrű rengeteg boszorkányokat rejtenek. A vadleányt a Floka kútjánál fogták el úgy, hogy télen, mikor fázott a lába, a kúthoz egy nagy piros csizmát tettek, amibe a vadleány mind a két lábát beledugta, s így nem tudott elszaladni. Ruhája cserefalapiból volt fűzve. Bevitték Nemes grófékhoz, még le is fényképezték, de mivel el volt vadulva, nemsokára meghalt.

Nem így a mondája, melyet ködös téli esténként a ropogó tűzhely mellett – boszorkányos történetekkel körítve –, suttogva adnak tovább a bodolaiak. ■



A régi keresztelőkád



Béldi Kelemen sírköve, Bicsérdy János rajza

*Tumulus Generosi D. Clementis Béldi de Uzon trium Sedium siculicalium
Sepsi Kisdi et Orbai sup... regius Capitaneus... Vero expeditionibus victo...
reli... propp... Stadio Aetatis XXX... 1627. D. 6. febr... De Re DD.*

*A kegyes uzoni Béldi Kelemen, a három székely szék, Sepsi, Kézdi és Orbai
főkapitánya, egy igaz (?), a hadjáratokban győztes, a fejedelem (?), a val-
lás védelmezője, (?) a (?) katonák sírja. (Megghalt) életének 46. esztende-
jében, 1627. február 6-án. (Eltemettetett) az Úrban (való) feltámadás
(reményében) (?)*



*Béldi Kelemen kőkoporsója a sepsiszentgyörgyi
Székely Nemzeti Múzeum lapidáriumában*

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Az utolsó vonat Bodolán – rekviem egy híderért

Élt 87 évet és 5 napot. Ennyit tűrte az emberi gondatlanságot és nemtörődömséget. Valamikor büszkén hirdette a merész és fenséges eszméket, előfutára volt a modernnek, korszerűnek. Sajnos hanyatlása elkerülhetetlen volt, mert a világ megváltozott, s az átalakulásban nem jutott új szerephez. Számára csak a nosztalgia maradt, ám az sem volt nagy keletű. Dicső, forradalmi születéséhez híven, nagy robajjal múlt ki: egy korszakot zárt le. *Sic transit gloria mundi*²⁹...

Együtt érkezett a kutyával. Fiatal vasutasként impozáns épületnek látta a frissen meszelt falusi állomást. Új volt minden, s mélyeket lélegzett, hogy áthassa a mindent átítató fehér illat. A kutya boldogan csaholta körül gazdáját, kölyök volt még. Közepesen hosszú szőrzete lágy tapintású, hullámos volt, s a gazdi sokszor cirógatta vagy vakargatta kigömbölyödő, állandóan telt hasát. Fülei kicsik voltak, lelógtak tömör, rövid nyakára. Sötét, borostyánszínű szemei mélyen ülték nedves orra fölött. Koponyája enyhén domborodott, feje hatalmas volt, akárcsak majdani teste is, ha megnő. Rendkívüli erejű kutya lesz belőle, büszke, bátor, ösztönös, robbanékony, harcias és kemény. Pont falura való. A kutya és gazdája boldogan költöztek be első lakásukba, s az ifjú vasutas máris vigyázzba vágta magát feszes egyenruhájában, hogy az érkező vonatnak tisztelegjen. Bodolán megindult a vasúti forgalom.

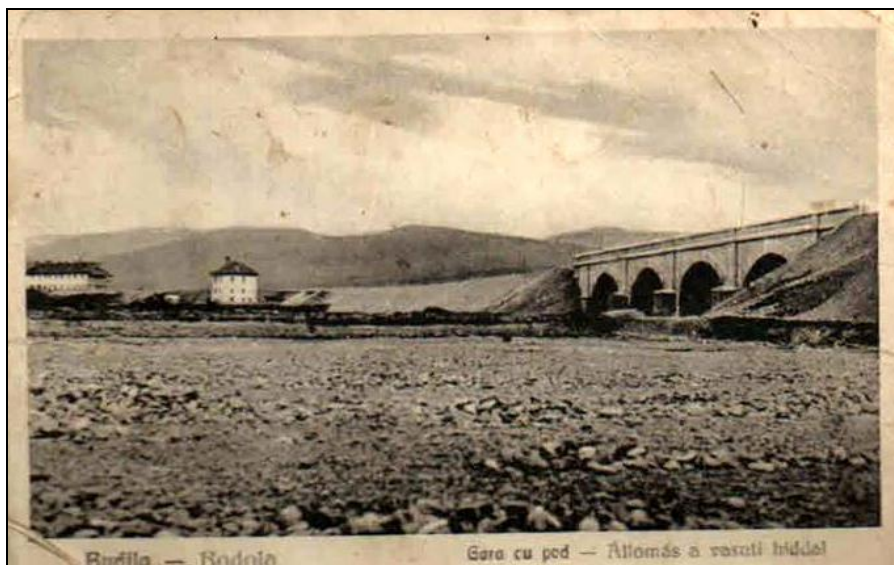
●

²⁹ Így múlik el a világ dicsősége.

1920. január 22-én a Vajda Sándor³⁰ által elnökölt kormányülésen Mihail Popovici középítészeti miniszter kérte Bodzavásár³¹ vasúti összekötését Brassóval. Érvei szerint ez a helyi fakitermelés megkönnyítését célozná meg, valamint felszabadítaná a kőolajszállítás miatt túlsúlyos predeáli vasútvonalat. Nem utolsó sorban, pedig, megvalósulna Brassó és Konstanca direkt vasúti összekötése is. A kormány 106 677 150 lejt fordított ezekre a munkálatokra.

1922-ben kezdték el tervezni a Brassót Bodzafordulóval³² összekötő vasutat, 1923 őszén el is kezdték az építkezést. A munkálatok 9 évig tartottak, a vasútvonalat 1931. június 25-én adták át a forgalomnak.

A teljes vonalat kétvágányúra és villamosítottá tervezték, ami abban az időben igencsak forradalminak számított. Ez azonban soha nem valósult meg...



³⁰ Felsőorbai Alexandru Vaida-Voevod (Alparét, Magyar Királyság, 1872. február 27. – Nagyszeben, Románia, 1950. március 19.) erdélyi származású román politikus.

³¹ Buzău.

³² Bodsau; Întorsura Buzăului.

A megvalósult vonal 1 650 000 m³ töltést összegzett, 348 hidat vagy hidacsokát, 4 vasúti állomást, 3 alagutat, telefonvonalat és Morse-féle távírókat, valamint Banovici-féle vasúti jelzőket foglalt magában. A munkálatok összértéke 1,94 milliárd lej volt, ami 62,7 millió lejt jelentett kilométerenként.

2008. május 3-án ezen a vonalon közlekedett először a Drakula Expressznek keresztelt brassói nosztalgiavonat. A gőzmozdony vontatta szerelvénynek három 80 férőhelyes vagonja volt. Két gőzmozdony vontatta felváltva a járatot, az egyik európai unikátum, 1922-ben gyártották Németországban, a másik pedig 1934-ben hagyta el a bukaresti Malaxa üzemet. A három vagon közül az elsőt szintén 1934-ben gyártották az aradi Astra művekben II. Károly román király számára, a másodikat 1924-ben gyártották Milánóban, az utolsó pedig a legendás Orient Expressz egyik vagonja volt. A II. Károly számára gyártott szalon-vagon a nagy tárgyaló mellett konyhával, 2 fürdővel és három fekvőhellyel volt felszerelve. Az utazás két és fél órát tartott Brassótól Bodzafordulóig.



Hídépítő munkások

Brassó nagyállomásán ülünk fel a vonatra, 7,2 km-t megyünk a 400-as fővonalon (Brassó – Madéfalva – Szatmár), elhagyjuk az 1980-as

években Brassó vasúti rendező-pályaudvara³³ mellett épült tömbház-negyedet és átkelünk a Tömös³⁴ folyó fölé épült első hídon. Szászhermánynál kezdődik igazából a 403-as vonal. Keletre fordulunk, a vonal egyvágányú, nem villamosított. Bodolánál kelünk át a Tatrang folyón, a vasúti pálya 1,7%-ban emelkedni kezd, hídon megyünk át a Pap völgye patakán, majd egy 377 m hosszú alagút következik (Columbelu), amelyet egy francia cég épített. Brassótól 22 km-t teszünk meg Keresztvárig, 17,7 volt Bodola. Az állomás után egy 140 m hosszú alagút (Mori) következik, ez volt az első, egy teljes egészében román cég által elkészített alagút, majd a második keresztvári állomás jön, a Nyén-völgy. Ezután a 150 m nyitású, 20 m magas, kanyarban épített, impozáns völgyhídon lépjük át a DN 10 jelzésű főutat, egy kisebb híd és a Virágok tisztása (Virágosvölgy) állomás ékesíti a sínpárokat. Így érjük el utunk csúcspontját, az ország leghosszabb alagútját. Valóban, a keresztvári nagy alagút 4 369,5 m hosszával büszkén, ám értelmetlenül tölti be ezt a tisztséget. Átadásának pillanatában Délkelet-Európa leghosszabb és a világ negyedik leghosszabb alagútja volt.

A munkálatokat 1924. július 15-én kezdte el egy németországi vállalkozás a hegy mindkét oldalán, s a két vajat 1926. október 1-jén találkoztott. Mesélik, hogy aznap az építkezést vezető német mérnök, Fritz Kolberg, mindvégig a barakkjában ült, ivott és egy töltött revolvért szorongatott kezében: ha a számításai szerint nem találkozott volna a két csapat az alagút közepén, agyonlőtte volna magát. Ám mindkét oldalon csákánycsapások és emberi beszéd hallatszott, s végül a leomlott a két járat közötti fal: pontosan találkoztak. A mérnök boldogan rohant ki, és mindenkit meghívott a kocsmába ünnepelni.

Ebben az alagútban lépünk át Brassó megyéből Kovászna megyébe, s mintegy 7 km után a vasútnak hirtelen vége szakad Bodzafordulón.

Még 35 km hiányzott, hogy Brassót összekössék Bodzavásárral. A pénzt azonban elvitte a második világháború, majd a kommunizmus évei alatt tervezési és elgondolási hibából kifolyólag a vasút továbbvitele nem valósulhatott meg: a vasútvonallal párhuzamosan épített sziloni³⁵ nagy vízgyűjtő tó mellett nem fértek már el a sínek...

³³ Triaj, innen a negyed neve is.

³⁴ Râul Timiș vagy Râul Timișul Sec.

³⁵ Siriu.

A Kárpátokon átjutott a vasút, az emberi butaságot azonban nem tudta felülmúlni. 2018. június 30-ig a Regiotrans napi hat járata koptatta csak a síneket a fenti szárnyvonalon, mígnem 16 óra 20 perckor a szép négylyukú bodolai hidat elnyelték a Tatrang habjai. 87 évet és 5 napot élt, de azt is igazából csak eszméletlenségben...

Halálát emberi gondatlanságok sorozata okozta. A Tatrang mindig is igen szeszélyes folyó volt, gyakran változtatta medrét, már Orbán Balázs is megjegyezte, hogy a *„havasok szabad szülöttje levén, nem igen túri a mederbe szoritást, fiatal zabolátlansággal ömleng az most itt majd amott, a mint áradatai által lesodort kavics zuhanyával régi medrét betöltve, ujat ás magának.”*

1975-ben fejezték be az ósánci vízgyűjtő tó létrehozását, a Tatrang folyóra egy 45 m magas, 709 m hosszú gátat építettek. Körülbelül ekkor javították fel utoljára a bodolai vasúti hidat is, az utóbbi 40 évben biztos nem látott kőműveskanalat. Kő-, kavics- és homokbányát annál inkább. 50 m-re sincs a hídtól egy kavicsbánya, gépek kotorják állandóan a meder alját, hasonlóan a többi bányához, amelyek szinte Ósáncig tarkítják a folyó partját. Ha mély a meder, vadabbul mossa a folyó, amely amúgy is szeméttel telt.

Az impozáns bodolai állomás is hasonló sorsra jutott. Nyoma sem látszik valamiféle javításnak, felújításnak. Repedések sora, törött ablakok, szinte lebegő ajtók.

A kegyelemdőfést azonban az árvíz adta. Júniusban napokig hevesen esett, s a Tatrang vízgyűjtő tava egyre csak telt. Amikor már aggasztó méreteket öltött a víz szintje, a vízügyisek úgy döntöttek, hogy megnyitják a zsilipeket, leengedik a tavat. Nem szerre, hogy csendben csordogáljon el a felesleges víz, hanem egyszerre, nagy áradatot okozva, mintha nem tudták volna, hogy a szinte hetekig tartó esőzésnek mi lesz a vége.

Hömpölygő zuhatagként zúdult alá a nagy víztömeg, s mindent elmosott az útjából. Áldozatokat követelt, amelyeknek legszebbike, mondhatni, a bodolai híd volt. A 90 m hosszú négylyukú kőhídból mintegy 50–60 m vált a hőbörgő víz martalékává.

Annak ellenére, hogy a bodolai vasúti híd meghatározta térségben mintegy 50 ezren élnek, közülük nagyon sokan ingáznak, Brassóban dolgoznak vagy ott járnak iskolába, 2018. október 10-én Románia szál-

lítésügyi minisztere bejelentette, hogy nem kívánják újraépíteni a vasúti hidat. Bodzavidék teljesen vasúti közlekedés nélkül maradt.

Az utolsó bodolai vonat 16 óra 10 perckor haladt át a hídon. Az állomáson utoljára csendült fel a szignál, s az ajtószárnyakat utoljára lebegtette meg az elsuhanó szerelvény szele.

Zuhogott az eső. A kutya ázottan nézte, amint a utolsó vonat csonttá fagyott ajtókkal kilépett az ismeretlenbe és felszívódott a parttalan ködben. Az ezt követő robaj és dőrej nem ijesztette meg, inkább csak elszomorította. Messzeségbe révedő szeme tudta: vége van. Elindult. Lassan bicegett végig a sínek mentén, nem tért ki a fáról lepotyogó zárzák elől, neszezve lépdelt lefele nemzeti színűre festett korláttal szegélyezett lépcsőn, átsétált az országúton, majd elnyelte a hatalmas, lucskos köddel takarózó latyakos bodolai mező... ■



Bodola: az állomás épülete

TERMÉSZETFOTÓK



Bemutatkozik:

**Keresztvár és
Bodola**



A keresztvári római katolikus kápolna



A keresztvári református templom



Házoromdész Keresztváron



Gyermekek játéka



Jégvarázs I.



Jégvárás II.



A kis viadukt



Erdő Keresztvár fölött



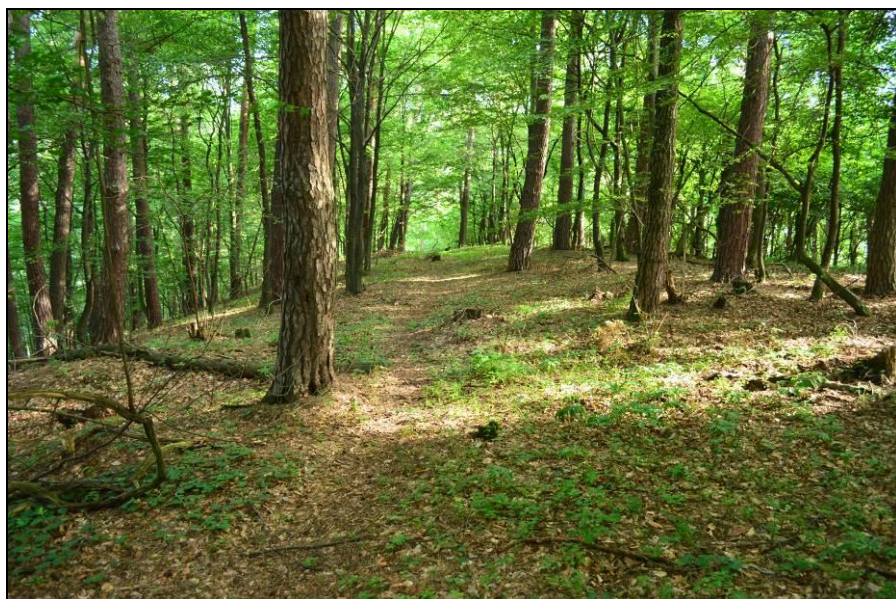
A nagy alagút



Elhagyatva



A nagy viadukt



Ösvény a vár felé



Vármaradványok



Használaton kívül...



Alagút a hágó alatt



A Piliske csúcán



Ködben a Barcaság



Lefele a Piliskéről



A bodolai állomás



A Béldiek régi udvarháza



Összeomolva...



Csokonai Vitéz Mihály

AZ ŐSZ

Már a víg szüretnek örül minden ember,
Mellyel örvendeztet bennünket szeptember,
Októbert ekképpen biztatja előre,
Hogy nektár lesz a bor, és mászás a lőre.
Setétül a gohér a piros vesszőkön,
Barna színt vér vissza a többi szőlőkön;
Amelyeknek általvilágló kristálya
Nézőjét már édes nektárral kínálja.
Rajtok királyságot mutogatni akar
A véres bársonyba kevélykedő bakar.
A sárgálló almák s a piros körtvélyek
Legörbedt anyjoknak emlőjén kevélyek.
Elterültek fájok alatt a berkenyék,
A kövér noszpolyák, a borzas gesztenyék.
Megterhelte az ősz a fáknak ágait,
Vastagon ráfúzvén gazdag áldásait.
Csak az a baj, hogy már hívesek a szelek,
Néha egy kis hideg és dér is jár velek.
Mert már a Mértéket hogy Fébus elérte,
A napot az éjjel egyenlőnek mérte.

Már hát elérkezett a víg október is,
Mely után sóhajtott Bakhus ezerszer is.
Itt van a víg szüret, s mustos kádja körül
A szüretelőknék víg tábora örül.
Melybe hordogatja a megért szőlőket,
Víg táncsal s lármával nyomja benne őket.
Kellemes zúgással omlanak cseppjei,
Jó kedvvel biztatnak zavaros levei.
A sajtó örvendő lármával csikorog,
Oldalán a piros nektár zúgva csorog.
A lucskos parasztlak szurtos képpel járnak,
Neki, neki mennek e teli zsajtlaknak.
Az ideit szűri, issza a tavalyit,
Jövő esztendőre tartja majd a mait.
Az új bornak örül, de ótól kurjongat,
Mert marka is teli kulacsokat kongat.
Tántorgó lábával s reszkető karjával
Mégis sok hordókat tölt édes mustjával,

S míg a zúgó léhón lefelé foly a must,
Azalatt a hordó mellett iszik víg tust.
Haragszik a gyermek Bakhus a hordóba,
Míg egyrészt ki nem szedik a lopóba.
Mégébe tajtékját túrja a szájára,
Kiüti fenekét, s elfut utoljára.
Rips, raps, a szőlők már pusztal támasz megett
Gyászolnak, hajdani díszek mind oda lett.
Sok mustos kólíka, sok hasrágás, salva
Venia, a tókkék mellé van plántálva.

Itt van már november didergő hónapja,
Hideg szele a fák ágait megcsapja,
Meghalva elhullnak a sárga levelek,
Játszadoznak vélek a kegyetlen szelek.
Az ajtlónál álló télnek hideg zúzza
A zöld ligeteket s mezőket megnyúzza.
Hideg eső csorog, csepeg egész éjjel,

A fázékony Auster havat is hány széjjel.
A borongós égnek sűrű felhőzése
Házba zárt szívünknek kedvetlenedése.
Jer, barátom! minden unalmat úzzünk el
Az új boron vidám beszélgetésünkkel. ■



A fényképész

Ady Endre

Párisban járt az ősz

Párisba tegnap beszökött az Ősz.
Szent Mihály útján suhant nesztelen,
Kánikulában, halk lombok alatt
S találkozott velem.

Ballagtam éppen a Szajna felé
S égtek lelkemben kis rózse-dalok:
Füstösek, furcsák, búsak, bíborak,
Arról, hogy meghalok.

Elért az Ősz és súgott valamit,
Szent Mihály útja beleremegett,
Züm, züm: röpködtek végig az uton
Tréfás falevelek.

Egy perc: a Nyár meg sem hőkölt belé
S Párisból az Ősz kacagva szaladt.
Itt járt s hogy itt járt, én tudom csupán
Nyögő lombok alatt. ■

Arany János

Őszel

Híves, borongó őszi nap;
Beült hozzám az unalom:
Mint a madár, ki bús, ki rab,
Hallgat, komor, fázik dalom.
Mit van tennem? olvasni tán...?
Maradj Homér, fénydús egeddel,
Maradj te most!... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Mert fájna most felhőtlen ég,
Mosolygó, sima tengerarc,
Élénk verőfényes vidék –
Óh, fájna most nekem e rajz!
Kék fátyol messze bérc fokán –
Arany hajó, mely futva szegdel
Bibor habot... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Ott kéken a Zeusz-lakta domb;
Itt zölden a nyájas sziget;
Fölötte lomb, alatta lomb,
Árnyas berek, zengő liget, –
Hullám-mosott gazdag virány –
Fehér juhak s tulkok sereggel –
Minő kép ez!... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Füst koronáz erdőt, bokort,
Vendégies hívójelül;
Hősek családja, víg csoport,

Áldoz, toroz máglyák körül;
Lantszóra lejt ifjú, leány;
Kettős pohár, mézízú nedvvel,
Vígan forog... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

S ha zúdulnak véres csaták,
Szabadságért nem küzdenek,
Mert elnyomás, népszolgaság
Előttük ismeretlenek.
Törvényök nincs – boldog hiány!
A vének élőszája rendel
Igazságot... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Oda van a szép nyár, oda!
A természet lassan kihal;
Nincs többé nagyszerű, csoda,
Többé se napfény sem vihar;
Pacsirta nem szánt, csalogány
Nem zöngi dalját este, reggel;
Nincs délibáb... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Egyhangúság, egyformaság;
A nappal egy világos éj;
Nem kék az ég, nem zöld az ág,
Menny, föld határán semmi kéj;
Csak sír az égbolt ezután
Örök unalmú lanyha cseppel,
Míg szétolvad... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Óh jer, mulattass engemet,
Hunyó dicsőség lantosa;
Érdekli mostan lelkemet
Borongó ég, kihalt tusa,

Emlékhalom a harc fián,
Ki az utolsók közt esett el,
Remény nélkül... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Felhőid és zúgó szeled,
A zizegő haraszt, mohar,
Magános tölgy a domb felett,
Bolyongó tűz, hullámmoraj –
Ez, amit lelkem most kíván!
Enyésző nép, ki méla kedvvel
Múltján borong... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Kinek sötétes éjjelen
A hős apákhoz költözött
Daliák lelke megjelen,
Alánéz bús felhők között
És int feléd: „Jer, Osszián,
A holtakat miért vered fel?
Nincs többé Caledonián
Nép, kit te felgyujts énekeddel.” ■



Kányádi Sándor

Valami készül

Elszállt a fecske,
üres a fészke,
de mintha most is
itt ficserészne,
úgy kél a nap, és
úgy jön az este,
mintha még nálunk
volna a fecske.
Még egyelőre
minden a régi,
bár a szúnyog már
bőrét nem félti,
és a szellő is
be-beáll szélnek,
fákon a lombok
remegnek, félnek.
Valami titkon,
valami készül:
itt-ott a dombon
már egy-egy csósz ül:
Nézd csak a tájat,
de szépen őszül. ■

A régi turistalapok válogatott írásai
Encián, 1937 július III. évfolyam, 7. szám



Cigányok a Barcaságon

Az európai népek között legkülönösebb a cigány faj, mely megőrizte ősi földjéről, Indiából hozott szokásait. Szabadságvágyában nem tűr korlátot, putriját könnyen otthagyja, sátrát szó nélkül szekerre pakolja, ha külső beavatkozás szorongatja. Az erőszak minden formájával próbálták már megfékezni e vándorlási ösztönét, de ez éppoly hatástalan maradt, mint a humanizmus indította letelepítési kísérletek.

Pedig a cigány lelke fogékony a szép iránt, a tehetségnek számos tanúidét fedezhetjük föl náluk. Népköltészete, dala, zenéje e hajlíthatatlan lelkű népet a legjobb színben tünteti fel. Igaz ugyan, hogy a kóborló, sátoros cigányokról minden rossz elmondható, de ez nem vonatkozik a cigányzenészekre, akik beilleszkedtek a társadalomba.

A cigányok múltja és eredete elég titokzatos. Az első cigánycsapat a 15-ik században jelent meg Európában, egyiptomi búcsújáróknak adván ki magukat. 1422-ben már Bologna előtt kóborolnak cigánybandák.

A cigányok eredetének felkutatásában a tudományos világ sokat köszönhet Vályi István volt ref. lelkésznek, aki a malabari³⁶ nyelvet a

³⁶ A malabárok egy megnevezés, amely a gyarmati időszakból származik és a nyugati gyarmatosítók használták és amely egész Dél-India népeire vonatkozott (tamilok, teluguk, malajalik, kanada népcsoportot tartalmazza). A kifejezés alapja a Malabár régió, a mai Kerala állam Indiában, vagy egy ősi kifejezés, ami India délnyugati partvidékét jelenti.

cigányéhoz hasonlóknak találta. Ez volt az első nyom, amely a cigányok indiai eredetére vallott. Indiából elkerülve sokáig Perzsiában Kabulisztán³⁷ és Eriván³⁸ tartományokban időztek, amire nyelvük sok perzsa és örmény eleme mutat. Egy részük aztán Szírián át É.-Afrikába vonult, ahol még most is feltalálhatók. Később Görögországon át elárasztották egész Közép-Európát. Indiai származásukra vall nevük is, amely a *Cangár* ind törzs nevéből ered. Európa keleti részén meg is maradt a nevük és éppen csak a különböző országok és népek nyelve szerint idomult.

Eleinte barátságosan fogadták a beözönlő cigányokat, szabadalmakat, kiváltságokat adtak nekik. Helyenként már ekkor vajdájuk, Lengyelországban pedig „cigánykirályuk” is volt.

Az első letelepítési kísérletet II. Katalin cárnő tette, aki állami birtokokat engedett át erre a célra. Ezt a példát később 1761-ben Mária Terézia is követte³⁹. A cigányok azonban sehogyan sem tudtak elhelyezkedni a társadalmi rend keretében. Ezért elvesztették az európai népek rokonszenvét. Már akkor avval is gyanúsítják, hogy a törököknek kémkednek. Sőt emberevéssel is megvádolják őket. A legszigorúbb üldözési rendeleteket adták ki ellenük, és az évszázados üldözés hozzáférhetlenné tette a cigányt a műveltség számára. Keresztények lettek ugyan, de pogány babonákkal és pogány erkölcsökkel.

A legnagyobb vonalú letelepítési akciót József nádor indította, aki fáradhatatlanul dolgozott e hajlíthatatlan nép megszelídítésén. De a cigányok feltartozhatatlanul, egymásután megszöktek a vajdával együtt. Letelepítési kísérleteivel József főherceg legendás alakká vált a cigányok között, akik még ma is emlegetik a „Jozséf főhercség”-et.

A Barcaságon mindkét cigánytípus fellelhető, úgy a letelepedett, állandó lakhelyű, mint a vándorcigány. Utóbbi gyakori vendége vidékünknek, mivel a közeli tömösi szoros a keletről nyugatra vonuló karavánok átvonulási helyét képezi. Ki ne ismerné az országutak füstös képző, hosszúhajú vándorait? Nyikorgó, kóboros szekereikkel ha megállnak és sátort ütnek a brassói Fortyogó (Gespreng) hegy alatt, vagy a Száraz Tömös partján, rossz gebéjüket kicsapják a legelőre, és a kör-

³⁷ Afganisztán és Kabul.

³⁸ Jereván.

³⁹ A bodolai cigánycsaládok betelepítése is 1770 köré tehető.

nyéket sivító rajkók serege lepi el. Ha leszáll az este, a putri előtt lobo-
gó rőzseláng fényénél énekelgetnek és elpipázzák, elábrándozzák az
időt és az életet...

A karaván feje a vajda, aki ősi hagyományokban gyökerező törvé-
nyek és a felsőbbbségi jogok alapján tartja fenn a rendet. Bár lopnak,
ahol csak tehetik, mindamellettt egymás tulajdonát tiszteletben tartják.
Ha valamelyikük mégis meglopja a másikat, azt a karavánból kiközösí-
tik. Az ilyen szélnek eresztettet a többi karavánok sem fogadják be ma-
guk közé.

Az állandó lakhelyű cigány a barcasági községek legtöbbszörében fel-
lelhető. Mint Erdély többi részében, úgy nálunk is a társadalom kive-
tettjei, akik a legpiszkosabb munkákat is elvégzik (pld. kutyapecérke-
dés). Városunkban más évszázadokkal ezelőtt mint hóhérok, a halálos
ítéleteket hajtották végre. A város krónikájában 1658-ban már említik
a *Cigoniát*. A falvak nem tűrik a letelepedésüket, ezért a községen kívül,
sokszor több kilométer távolságra találjuk a cigánytelepet. Az 1893-
ban megejtett népszámlálás szerint a Barcaságon 4194 letelepedett
cigányt találunk. Ebből 375 lakott a városban.

A legérdekesebb cigánytelep mindeneseire a Crizbav község mellet-
ti Kutus. Mintegy 40 család lakik itt, kizárólag cigányok. Sajátságos,
köralakú vályogkunyhóban laknak, még a disznóól alapja is szabályos
kört képez. Foglalkozásuk fakanál és teknő készítése, valamint a sep-
rűkötés. A fakanál kiválásának módja érdekes. A primitív, egy lécdá-
rabból álló eszterga, valamint a vājókések minden változtatás nélkül a
késői kőkorszak jellegét viselik magukon. A kutusi telepen erősen
pusztít a vérbaj és az egyiptomi szembetegség. Előbbire vall a nagy
gyermekhalandóság is. Egy család 10–12 gyermekéből alig marad meg
2–3. A Feldioara-i járásorvos beoltásokat végzett, ami elől a telep lakói
igyekeztek elmenekülni. Csenedőri segédlettel szedték össze őket a vár-
hegyi erdőben, hogy a beoltásokat eszközölhessék.

A telep keletkezéséről csak annyit sikerült megtudnom a zárkózott
természetű atyafiaktól, hogy őket egy Rákoci nevű cigányvajda telepít-
tette ide, de hogy mikor, azt ők sem tudják, vagy nem akarják meg-
mondani.

Népes és tipikus telepet⁴⁰ találunk a Satulung-i Garcsin-völgy torkolatánál. Ezek főfoglalkozása a virágszedés, télen teknő, hólapát és vesszőseprű készítés. Akad közöttük muzsikus is.

Bár a cigánytelepek külső képe az utóbbi évtizedek alatt erősen megváltozott, a népszokások, a babonák és az ősi nyelv eredeti maradt. Néprajz iránt érdeklődők sok hasznosat és érdekeset figyelhetnek meg, ha egy ilyen cigánytelepet meglátogatnak.

J. A.



⁴⁰ Az 1970-es évektől kezdődően ez a telep átlagosan évenként 20%-kal nőtt.



Az ENCIÁN vicces oldala

Ilyen-olyan történetek...

- A postás fújtatva caplat fel a hegyen lévő menedékházhoz, és mérgesen odavágja a levelet a tulajdonosnak.

Mire a menedékházás:

- Ha még egyszer ilyen mogorva leszel, napilapot fogok rendelni!

•

A turista betéved egy falusi kovácsműhelybe, épp akkor készül el az új patkó, de még tűzforró.

Turista:

- Megnézhetem ezt a patkót?

- Hát persze.

A turista fel is veszi, de azonnal el is dobja. Mire a kovács:

- Mi van, meleg volt?

- Á, dehogy! Csak piszok gyorsan meg tudok nézni egy patkót!

•

Két brassói hegymászó kalandozik a Királykőn, mikor egyikük egy szakadékba esik. A társa utána kiált:

- Nem ütötted meg magad?

- Neeem.
- Kezed, lábad nem tört el?
- Neeeeeeem.
- Akkor gyere, mássz ki, menjünk tovább!
- Nem tudok, még nem értem az aljáaaaaaa.

•

Sherlock Holmes és dr. Watson túrázni jönnek Romániába, felállítják a sátrukat, és elalszanak. Néhány óra múlva Holmes felébreszti hűségese társát:

- Watson, nézzen fel az égre és mondja meg, mit lát!
- Millió csillagot látok.
- És mit mond ez önnek?

Watson eltöpreng egy darabig.

- Asztronómiai szempontból ez azt jelenti, hogy milliányi galaxis létezik, és potenciálisan milliárdnyi bolygó. Asztrológiailag ez azt jelenti, hogy a Szaturnusz az Oroszlánban áll. Az idő tekintetében ez azt jelenti, hogy körülbelül negyed négy van. Teológiai szempontból ez a bizonyíték arra, hogy az Úr mindenható és hogy mi kicsinyek és jelentéktelenek vagyunk. Meteorológiai nézőpontból ez arra enged következtetni, hogy holnap gyönyörű napunk lesz. És Önnek mit mond ez?

- Watson, maga idióta! Valaki ellopta a sátrunkat!

•

- Nénike, meg tudná nekem mondani, hogy hol főznek itt pálinkát?
- Fiam, látod ott azt a templomot?
- Igen.
- Na, azon kívül mindenhol.

•

Londonban nyugati turisták ülnek fel a repülőgépre, hogy Romániába utazzanak. Leszállás előtt így szól a stewardess az utasokhoz:

- Hölgyeim és uraim! Csatolják be az öveiket, és állítsák vissza az óráikat 20 évvel!

A turistacsoport egy régi vár romjait nézegeti. Mindenfelé falmaradványok, leomlott kövek, golyó ütötte jókora rések. A romlás látán egy kisfiú az apjához fordul:

– Ugye itt tanult anya vezetni?

•

Az idegenvezető magyarázza a turistáknak a vár történetét.

– És itt, ezen a bástyán, e történelmi falak alatt égették el az utolsó boszorkányt. Guszti lopva a feleségére néz, s azt mondja:

– Azt maga csak hiszi...

•

Egy turista vidékre kirándul. Egyik falu határában egy paraszt bácsi szánt. Gondolja, megszólítja:

– Bácsika, hány éves ez a tehén?

– Kettő, fiam.

– Ezt meg honnét tudja?

– A szarváról.

– Jé, tényleg két szarva van!

•

Falusi panzióban hajnalban ébreszti a gazda a vendéget:

– Ébresztő, uram, kész a reggeli!

– De én még nem kérek reggelit - mondja álmosan a férfi.

– Az nem számít, de kell a lepedő az asztalterítéshez.

•

Tengerparti szállodában kérdezi a vendég a portást.

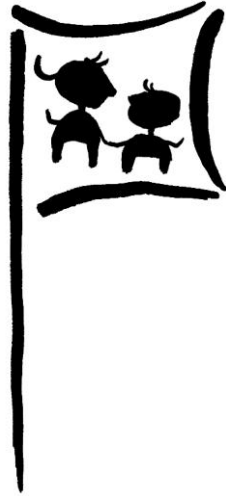
– Szabad itt az öbölben fürdeni?

– Persze.

– És biztos, hogy nincs itt cápa?

– Egészen biztos. Ahol krokodil van, ott sosincs cápa. ■

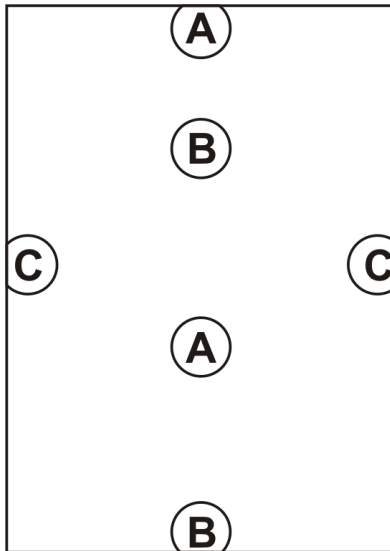
GYEREKOLDAL



Kovács András Apor
Zajzoni Rab István Középiskola, Négyfalu, IX. o.

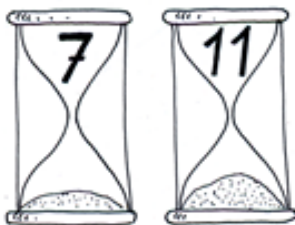
Fejtörők

1. Három természetjáró túrázik a hegyen. Az első az A pontból a másik A pontba kell hogy eljusson, a második a B pontból a másik B pontba, a harmadik pedig a C pontból a másik C pontba, mégpedig úgy, hogy utjaik ne keresztezzék egymást. Tudnak-e így túrázni?



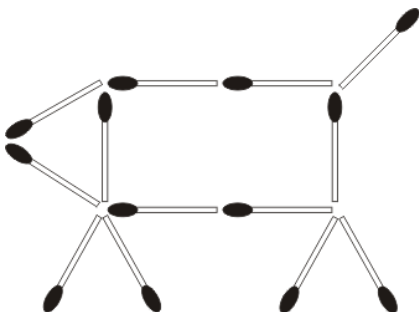
2. Az egyik menedékházban egy üveg üdítő ára 10 lej. Az üdítő 8 lejjel drágább, mint az üveg. *Hány lej az üveg?*

3. A túravezetőnk azt a főtt tojást szereti, amely se több, se kevesebb, hanem pontosan 15 percig főtt. Az egyik menedékházban eltöltött éjszaka után téged kér meg, hogy készíts neki reggelit, de a menedékházban csak két homokóra van. A nagyobbikban 11 perc alatt pereg le a homok, a kisebbikben pedig 7 perc alatt. *Mit teszel? Hogyan méred ki a 15 percet rajtuk?*



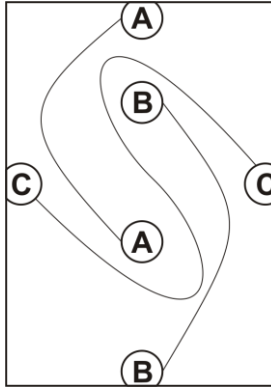
4. Részt veszel egy teljesítménytúrán. Sokan igyekeztek a cél felé. *Hányadik leszel, ha lekerülsz a másodikat? Hát akkor, ha az utolsót kerülsz le?*

5. Az egyik túrán egy juhászkutyát látsz. Helyezz át két szál gyufát úgy, hogy a kutya az ellenkező irányba nézzen, és ne vegyen észre téged az ösvényen!



Megoldások

1.

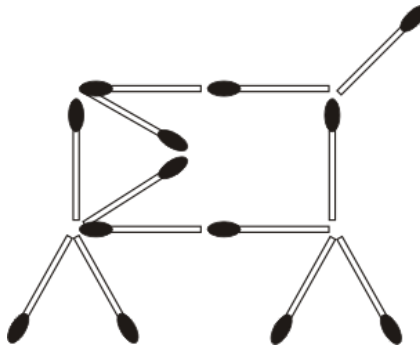


2. 1 lej. Az üdítő 8 lejjel drágább, mint az üveg, tehát az üdítő maga 9 lej, így az egész 10 lej.

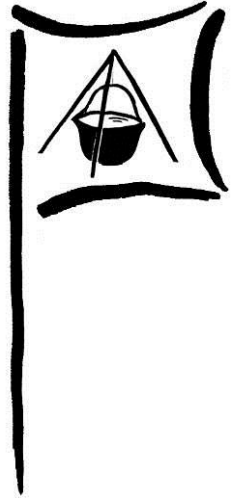
3. Elindítom mindkét homokórát, amikor a hét perces leperreg, megfordítom, s amikor a tizenegy perces is lejár, a hét perces alsó felében 4, felső felében hárompercnyi idő lesz, így egyszerűen ezt megfordítom.

4. Második leszel. Az utolsót nem lehet lekerülni, hisz az te vagy.

5.



■



Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

„Menj-bé a’ te Uradnak örömébe!”

Máréfalváról származó, Budapesten élő mészáros nagyapám szerint, akit a második világháború Brassóba plántált, hogy családját nevelgesse, „*nincsen húsvét sonka nélkül*”, s valóban, gyermekkoromban a húsvét vigíliájának a vége, amikor a mise már túllépte az éjfélt, és mi felsorakoztunk a templomban kosarainkkal, hogy a szentélybe érve a pap megszentelhesse a magunkkal vitt ételt, leginkább arról a várakozásról szólt, hogy mikor megyünk már haza megenni a sonkát, s koccintani a piros tojással. Szigorú rendje volt az ételszentelésre vitt füles kosár berendezésének is. Alól, a kosárba, egy kilógó abrosz került. Amolyan csángó szóttos. Piros tojás – minden családtagnak egy –, sonka, kolbász, túró, egy üveg bor és kalács, mind mind otthon előállított házi termék, majd Édesanyám ráborította az abrosz kilógó végét. Ezzel indultunk nagyszombat éjfélt előtt a Bernalikból a türkösi római katolikus templomba, többnyire gyalog, mert akkor a buszok csakazértis nem közlekedtek. A liturgia sötétben kezdődött, majd megjelent a fény, a tűz, hogy elűzze a halált, vízszentelés, feltámadási körmenet, a húsvéti titok kinyilatkoztatása követte a mise rendjét, míg a benedictio rá nem szállt ételleinkre. Édesapám egy üvegecske szenteltvizet is hozott magával hazafelé. A mintegy 3 km-es utat természetesen ismét gyalog tettük meg. Otthon koccintottunk a piros tojásokkal, megettük a megszentelt ételleket, ügyelve arra, hogy minden maradékot gondosan össze-

gyűjtsünk, mert azokat nem volt szabad eldobni, hanem el kellett égetni, megittuk a bort, majd nyugovóra tértünk, hogy reggel kezdődhesse- nek a húsvéti örömök.



Húsvéti sonka

Na, de hogy is volt a húsvéti sonkával? Míg nagypénteken a nők a tojásokat írták, festették, addig családukból a férfiak elkészítették a húsvéti sonkát. A karácsony előtti disznóvágásból félretett füstölt hátsó csülköt lehoztuk a padlásról – a kettő közül azt, amelyik formásabb volt, kevésbé volt zsíros, bár ember legyen a talpán, aki különbséget tud tenni egy disznó két lába között. Ha a szalonnát akkor volt szabad megkezdeni, amikor megszólalt a kakukk, a sonkát csakis húsvétkor. Addig ott ücsörgött az első szoba fölötti padlás egyik gerendáján egy szegre akasztva, közel a Keresztény-havasnak irányított, testes FIF antennához, amivel fogni lehetett akkoriban azt az egy-két órásnyi tévéadást. Nagy szakértelemmel vágta hosszában ketté Édesapám a csülköt, s fejtette le a csonttól a húst úgy, hogy minél kevesebb maradjon az egykori sertés fehér combcsontján. Az még jó volt később egy levesbe. Ezután a vörös húst bevagdostuk, hogy könnyebben lehessen felcsa-

varni, sokat néztük, hogy a műveletet melyik irányból végezzük el, hogy lesz egyenletesebb, gazdagabb az eredmény. Szorosan csavartuk fel a csülök füstös, kevés zsiradékkal és bőrrel is fűszerezett szálkás húsát, majd következett a kötözés. Fehér pamut spárgát használtunk erre a célra. Jó szorosan, hálót képezve kötöttük össze a parasztsonkát, jobbról, balról, előlről, hátulról, fentről le. Pókhálószerűen betekertük a háromdimenziós tér minden létező irányát, nehogy megugorjon vaegy darab hús.

Az így feltekert sonka ezután páclébe került. Annyi víz, hogy ellepje jól, hagyma, fokhagyma, kockára vágott murok, petrezselyem, zeller, babérlevél, ecet, pár kanál olaj, és fűszerek: só, bors, paprika, szegfűbors, színes bors, koriander, kömény, szerecsendió reszelék, borókabogyó, kakukkfű, borsikafű. Jó fél napot ázott a hús ebben a lébe, majd a zöldségeket kiszedve ugyanebbe a lébe tettük oda főni. Pontosan anynyi órát főztük, ahány kiló volt a kicsontolt hús, közben időnként villával ellenőriztük a milyenségét. Akkor jó a hús, ha a villa akadály nélkül, könnyen siklik benne. Amikor a sonka teljesen megfőtt, kivettük a fazékból, a lébe visszatettük a zöldségeket, ptyókát vágunk kockára, s főni tettük. Jó tárkonyos ptyókaleves lett a gazdag sonkaléből.

A sonkát egy nylonzacskóba tettük, hogy a leve ne folyjon ki teljesen, majd két fatányér közé szorítottuk, hogy a nyomás még jobban összepréselje a hússzalakat. Így hagytuk kihűlni, s ahogy száradt, a zacskóban maradt léből meg-megszívta magát, hogy a hús omlós maradjon.

Amikor teljesen kihűlt, kivettük a fatányérok közül, s megszabadítottuk köteleitől is. Kompaktul összeállt húshasáb lett az eredmény.

A böjttörő, ízletes, omlós húsvéti sonka – a hús magunkhoz vételének szimbóluma –, amelyet az ételszentelés után szépen lehetett szeletelni, gyermekek és felnőttek öröme, különös ízvilággal járult hozzá a Krisztus feltámadásának dicsőségére terített ünnepi étkezéseinkhez. ■

BESZÁMOLÓ

Nádudvary György
nadudvarymar@yahoo.com



Vigyázó szemetek Bölonre vessétek

Erdélyi Kárpát-Egyesületünk Brassói osztálya hagyományos farsangi mulatságát Bölon község határában, az úgynevezett Búdősferedő Gyógykezelő Központban tartotta, február első két napján.

Megfogant lucfenyők

Tavaly tavasszal jó barátságba kerültünk a Böloni Erdő Közbirtokossággal. Egyesületünkől a Blénesi házaspár, Edit és Gyuri, faültetést kezdeményezett, ami a legjobb fegyver a klímaválság ellen. Bernád Ella, kedves kolléganőnk, az EKE Háromszéktől, segített megvalósítani a tervet, megszervezte a böloniekkal a faültetést. Sikó Endre közbirtokossági elnök és Sirikás Róbert erdész vezetésével sikerült a Kénosnyaka elnevezésű legelőn mintegy félhektárnyi területen lucfenyő csemetét telepíteni. Az eredmény minden várakozást felülmúlt, majdnem száz százalékos lett.

Hálás böloni barátaink idei farsangi multságunkra rendelkezésünkre bocsájtották a gyógykezelő központot. Szombaton délelőtt tíz órakor csapatunkat a házigazdák részéről Sikó Endre és Ferencz Katalin köszöntötte. Vajda Béla nyugalmazott erdész vette át a szót, azon a legelőn ő ültette az első csemetefákat 18 évvel ezelőtt, több mint két hektár erdőt sikerült befásítania. Harminc évig őrizte a völgyet, sok ba- ja volt a fatolvajokkal. Nagy állatbarát, pónilovat, arany-, ezüst- és va-

dászfácánt, pávákat tart, nyulakat tenyészt. Portáján megtekinthetők a szépséges díszgalambok is.

Zoli bácsi

A nap díszvendége Kisgyörgy Zoltán volt, Székelyföld polihisztora, a mindenki Zoli bácsija, geológus, az ásványvizek tudora, helytörténeti szakíró, a Háromszék napilap főmunkatársa, az EKE Háromszék alapító tagja, kiváló barlangkutató, a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje tulajdonosa, friss Orbán Balázs díjas, aki a nyolc ikszen felül is roppant tevékeny, a Barcaságon is nagy szeretetnek, köztisztületnek örvend. Előadása élményszámba ment. Közölte, több figyelmet érdemelnének ezek a székelyföldi gyógykezelő központok az orvosok részéről is. Gyógyszerek helyett ezek a természetes gyógytényezők sokszor jobban használnának. Az itteni ásványvíz, a bűdös víz, kénes tartalmú, két módon lehet gyógyászati célra használni, ivó és fürdőkúra formájában. A bölöni borvizet lassan, kortyolgatva kell inni, lúgos összetételének köszönhetően a gyomorsavval küzdőknek segít. A 38-40 fokra melegített vízben a mozgásszervi bántalmakat, a reumás panaszokat gyógykezelik. A székely asszonyok is többször kellene gübbögtessék a gübbögni-valójukat – mondta ízes székelységgel. Megdicsérte a bölönieket, hogy ilyen gondosan működtetik a gyógykezelő központot.



A bölöniek régi vágya teljesült

Vendéglátóink között üdvözölhettük Bölön polgármesterét, Sikó Imrét. Tőle megtudtuk, Erdővidék egyik legnagyobb megvalósítása a gyógykezelő központ. A bölöniek régi vágya vált valóra a gyógyfürdővel. A székelyföldi Borvíz Útja Projekt keretében épült 2011-ben, öt évig Kovászna Megye Tanácsához tartozott, 2016-tól működteti Bölön Önkormányzata. A kénes víz vezetéken keresztül kerül a gyógyfürdőbe. Légúti betegségekre ott a sókamra, szauna is rendelkezésre áll. Az igen nagy méretű, napos játékteremben asztaliteniszezni, biliárdozni lehet, testépítő, testet karbantartó felszerelések is használhatók. Csütörtökön gyógytornát tartanak. A polgármester úr azt is elmondta, 2016. nyarán közmunkával, a székelyföldi kalákamozgalom keretében, felújították a kezelőközponttól másfél kilométerre levő szabadtéri Büdös-feredő medencéjét, napozó teret alakítottak ki, megújult a közeli forrás, tájékoztató táblákat helyeztek el. Jelentős volt az Anyaországunkból érkezett kalákázók segítsége. A falubeliek biztosították a szállást és az ellátást is. Mindannyian megélték az összetartozás élményét.

Túrázás a régi határ mentén

A betervezett kirándulás előtt Szász Ági, ügyvezető elnökünk, ajánldécsomagot adott át vendéglátóinknak, az erdészeknek, háromszéki barátainknak, mely tartalmazta dr. Kovács Lehel István EKE elnökünk *Barangolások a Barcaságon* című tartalmas, szép fotókkal illusztrált kötetét, túrasapkát, hűtőmágnest. Indulás előtt Csíki Edy barátunk csoportképre gyűjtötte össze a társaságot, hogy megörökítse a világhálón, a Brassói Magyar Közösség oldalán.

A túrának 35-ön vágunk neki, Sikó Endre vezetésével. Felfele a Sárospatak-árka mellett haladtunk. Felértünk arra a helyre ahol a határ húzódott 1940 szeptemberétől a két ország között, a második bécsi döntés után. Bandi barátunk elmondta, a bölöniek gyakran átvártak a határon a román részre petróleumot vásárolni, mert sokkal olcsóbb volt. A magyar részen abban az időben majálisokat tartottak. A szabadtéri Büdös-feredőnél pihenőt tartottunk, megkóstoltuk a forrás finom borvizét. Vezetőnk közölte, hogy a feredő vizének hőmérséklete télen, nyáron egyforma. A sepsiszentgyörgyi Csáki Enikő igazolta az állítást, mezítláb belógatta lábát a medencébe. Megtekintettük a virágos díszítéssel ellátott hirdetőtáblákat. Az egyikben figyelmeztetőként olvastuk:

legyen békeség köztetek mindenkor. A Szélesföldnek nevezett oldalon ereszkedtünk vissza, jó éhesen.



Babgulyás és birkapörkölt

Vendéglátóink újabb kellemes meglepetéssel rukkoltak elő, finom ebéddel vártak, így a hazuról hozott elemózsia mindannyiunknak a hátizsákjában maradt. Szilvóriummal kínáltak, ami fokozta étvágyunkat. Fejedelmi volt a menü, Csirikás Róbert babgulyása, valamint ifj. Ferencz Dénes birkapörköltje a mesterszakácsoknak is ízlene. Mindkét fogás nagyszerűen párosult a felvágott hordós káposztával. A zsiros falatokat fehér és vörös borral öblítettük le.

Fürdőzés maskarában

Délután gyógyfürdőzés következett a medencében, kellemes volt a 38 fokos víz. Többen álarcot öltöttek, úgy fürödtek. Nagy derűtséget keltett Bíró Zsolt, oroszlános jelmezben ugrott a vízbe. Estére megszárította. Jó ötlete támadt Szász Áginak is, zenés gyógytornát vezényelt a vízben.

Este került sor a farsangi zenés, táncos mulatságra, a maskarába öltözöttek felvonulására. Változatos jelmezbe öltöztek a turisták. Lát-

hattunk varázslót, bohócot, arab párt, szelektív szemétkukát, szarvast, orvost, Piroskát. Néhányszor szünetet tartottunk, a táncolást ötletes, szellemes játékok követték. Zsigmond Éva kolléganőnk volt a játékmes-ter. A legnagyobb sikert a kiskanalas csapatjáték aratta. Szájba fogott kiskanállal kellett cukorgolyócskákat egymásnak átgurítani. Az a csa-pat nyert, amelyik három perc alatt a legtöbbet juttatta át. A nyerte-seknek édesség volt a jutalma. Többen este is megfürödtek. Az alvás matracokon történt, jó meleg volt a teremben, senki se fázott.



Vasárnapi körséta

Vasárnapi reggel sem kellett elővenni a hátizsákból az edelt, mert vendéglátóink finom házi kolbásszal, szalonnával, tepertővel leptek meg. A bőséges reggeli után falulátogatás szerepelt a műsoron.

A 16. században Bölön lélekszám tekintetében nagyobb volt Marosvásárhelynél, Sepsiszentgyörgynél és Székelyudvarhelynél is. Most is van amire büszkék lehetnek. Szébb és nagyobb unitárius templomot nem nagyon lehet találni szerte a világon. A falu központjában, a Paphegyen magasodik az 1893-1894-ben épült székesegyház méretű uni-tárius erődtemplom. Stílusában keleti, a Törökországot bejárt Pákei Lajos kolozsvári építész kupolásra tervezte. A templom messze kima-

gasodik, uralja a vidéket, nemhiába nevezik Bölönt az unitáriusok Rómájának.



Büszkék lehetnek a bölöniek jeles szülöttjükre Bölöni Farkas Sándorra is, a nagy utazóra, útirajzíróra, műfordítóra, művelődésszervezőre, a Magyar Tudós Társaság és a Magyar Akadémia levelező tagjára. 1830–1832 között bejárta Európát és Észak-Amerikát. Ő volt az, aki először írta le a Niagara vízesést. Emlékét kegyelettel őrzik a helybeliek, Bölöni Farkas Sándor nevét viseli a helyi általános iskola. Szülőházán 1941-ben helyeztek el márványtáblát, 1991. október 13-án avatták fel bronz mellszobrát az erődtemplom előtti kis parkban, Jecza Péter szobrászművész alkotását.

Szép a karcsútornyú református templom is, 1768-ban épült, benne kőből faragott szószékkel. Egy másik figyelemre méltó műemléke a községnek Erzsébet királynő, Sziszi, mellszobra a díszkertben. A szakadó eső miatt sajnáltuk, hogy csak a távolból láttuk Pál Attila bölény farmját.

Sok szép élménnyel gazdagodva búcsúztunk el vendéglátóinktól, hálással köszöntük ezt a felejthetetlen két napot. ■

EKE Brassó
klehel77@yahoo.com

Tízéves a csütörtöki séta

Ezt is megértük, szép jubileumot ünnepelhetünk, tízéves lett az Erdélyi Kárpát-Egyesület Brassói Osztálya keretében zajló csütörtöki séta. A sétákat Nádudvary György turistatársunk kezdeményezte. Ötletét azzal indokolta, a Cenk alatti sétányok Isten nagy ajándékai a brassóiak számára a gyönyörű erdős környezettel, kitűnő levegővel, mókusokkal, forrásvízzel, madárdallal. Magyar közösségünk tagjai legalább hetente egyszer találkozhatnak, főleg az idősebbek, akik már nem túrázhatnak a környék magas hegyeiben.

A Brassói Lapok önzetlenül vállalta az esemény népszerűsítését és felhívására az első sétára a Cenk felső sétányán 2010. június 24-én került sor. Az ég is adta áldását az indulásra záporosó formájában. Így csupán három személy jelent meg. Annál jobban sikerült a folytatás, egy hét múlva már huszonheten voltunk és azóta sem szakadt meg közösségépítő, közösségmegtartó tevékenységünk.

Minden csütörtökön átlagban több mint harmincan találkoztunk, télen sem szünetelt a séta, csak most a koronavírus miatt. Nyáron volt amikor 62-en sétáltunk, a téli rekord 58 sétáló. Hanke Rezső feljegyzései szerint eddig több mint félezer személy iratkozott fel sétáló listánkra. Nagyon örvendünk, hogy a négyfalusiak is jól érzik magukat közöttünk. Az átlagos életkor meghaladja a 65 évet, a nemek közötti megoszlás fele-fele, 17 párkapcsolat keletkezett az egyedülálló személyek között.

Eleinte csak sétáltunk. Hanke Rezső volt az, aki séta előtt elkezdte ismertetni a találkozóhelyen levő pavilonban Reményik Sándor: *Szeméimet a hegyekre emelem* című versciklusát. A 12 versből álló sorozat megírására szeretett költőnket a brassói hegyek ihlették. A jó kezdeményezés követőkre talált. Sipos Lajos nyugalmazott tanár barátunk

gyakran tartott irodalmi tízperceket, több szép versével ajándékozott meg. Vitéz Lay Imre, volt 56-os politikai elítélt barátunk többször is élményszámba menően számolt be a fogságban eltöltött éveiről.

Felfigyeltek a csütörtöki sétára a határon túl is. Így vált jóbarátunkká Jenei István szegedi költő. Nekünk dedikálta *Séta a Cenk alatt* című versét. Versmondók is kerültek Szakács Tibor és Fodor András személyében. Külföldre szakadt, hazalátogató barátaink is felkerestek sétáinkon. Orosz József az Egyesült Államokból, Varga Amália Ausztriából, Ferencz Viktória és Kósa Sándor Kanadából, Orbán Károly Németországból, Sipos Levente Budapestről érkezett. 2015 tavaszán nagy örömünkre velünk sétált a Duna Televízió *Hazajáró* csapata is.



Tízéves a csütörtöki séta

Séta után még nem búcsúzunk. Eleinte megpihentünk a Posztókészítők bástyája alatt levő kerthelyiségben, majd éveken keresztül a Hosszú utcai pincevendéglőben. Több mint egy éve a bolgárszegi Karcsi-csárdában lazítunk. Ilyenkor folyik a vidám társalgás, viccelődés, valamint Nagy Géza, Kósa Gyula, Benedek László és Pál Viktor szájharmonikás barátaink kíséretével a nótázás. Szaniszló Lajos, Tifán József

és Sipos Jenő valóságos nótafák, ők a hangadók. A születésnaposokat, névnaposokat mindig kedvenc dalukkal köszöntjük.

Elérkeztünk egy másik szép jubileumhoz is. Éppen hét évvel ezelőtt, 2013. június 20-án tartották nekünk, csütörtöki sétálóknak, az első kamarazene előadást dr. Hanke Katalin tanárnő diákjai a Transilvania Egyetem Zeneművészeti Karáról. Azóta sok kellemes órával ajándékoztak meg. Közel negyven előadás keretében a zeneirodalom klasszikusainak népszerű szerzeményeit hallhattuk a tehetséges tanítványoktól, nem fukarkodtunk elismerő tapsainkkal. Legtöbben, ötvennyolcan, a 2017. február 2-i előadáson vettünk részt.

Léleknemesítőknak mondhatók közös tárlatlátogatásaink, amelyek hagyományossá váltak. Bartha Árpád képzőművész barátunk éppen öt éve mutatja be nekünk, élményszerűen, a brassói Szépművészeti Múzeum mindenegyes kiállítását, ahol nyugdíjazásáig igazgató volt. Ez is egy nem mindennapi jubileum.

Az is megemléltendő, közösen vettünk részt a közművelődési egyesületeink által rendezett kulturális eseményeken. Nyereményekkel is serkentettünk a csütörtöki sétára. Sok ajándékba kapott könyvet, folyóiratot sorsoltunk ki főleg Navratil Jolán, Rátz Márta, Rác Erzsébet, az Orbán és Szabó családok, valamint a csíkszeredai pártfogónk jóvoltából.

Öt éve – ez is egy szép jubileum – havonta egyszer kivonultunk piknikezni a természet lágy ölére a Salamon-kőhöz, télen a Noa-tó partjára. Sütöttük a finom falatokat, nótáztunk. Közösen vettünk egy 40 literes üstöt, s a benne főzött babgulyásból néhány alkalommal több mint negyvenen laktunk jól. A főszakács Gáll Éva volt. Eddig mindig jó időt fogtunk ki. Nádudvary Marika időfelelősünk a világhálót böngészve választotta ki a kedvező időpontot. Mindig kitűnően szórakoztunk a Gáll Éva által rendezett farsangi, szüreti multságokon, a szilveszteri bálokon a résztvevők száma meghaladta a százat.

Sikeres autóbuzsos kirándulásainkat Gáll Éva és a Nádudvary család szervezte. Sok szép élményben volt részünk Magyarigenben, Gyulafehérváron, Enyeden, Déván, Vajdahunyadon, Besztercén, Felsővisón, Szaploncán, Barcánfalván, Kőhalomban, a Tordai-hasadéknál, Várfalván, Tordaszentlászlón, a Csíkszentimrei Büdös Fürdőn. A legszínesebb kirándulásunknak az oroszhegyi nárciszrét meglátogatását mondhat-

juk, a legnépszerűbb pedig a székelyvarsági volt, amit háromszor kellett megismételniük.

Kiszállással is igyekeztünk népszerűsíteni kezdeményezésünket, hogy mások is kövessék példánkat. Így 2015. szeptember 4-én, pénteken, Sepsiszentgyörgyre utaztunk. A Székely Nemzeti Múzeumnál a helyiek egy népes csoportjával találkoztunk, együtt néztük meg a kiállított arany és ezüstkincseket. Annak örülnénk, ha kezdeményezésünk mozgalommá szélesülne. Más helységeken is sok szép, alkalmas hely van ahol a magyar közösség tagjai találkozhatnak hetente, rendszeresen. Az idős és főleg az egyedülálló személyek igénylik a társaságot. Csütörtöki sétánk forgatókönyvét más településeknek is szívesen átadjuk.

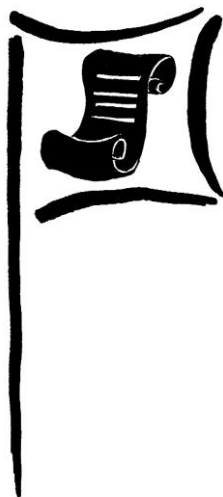
Sajnos, az elmúlt tíz évben 31 kedves barátunk távozott tőlünk égi sétákra. Emléküket kegyelettel őrizzük.

A világvárvány miatt hónapok óta nem találkozhattunk, de nem feledkeztünk meg egymásról. A „*Halljuk egymást*” mozgalomba is bekapcsolódtunk amit az RMDSZ Nőszervezete indított. Telefonon keresztül tartottuk egymással a kapcsolatot, nótánktól forrósodtak a távbeszélő vonalak.

Hanke Rezső fotómontázst készített eddigi tevékenységünkről. Egy hatalmas kivágott tízes számra felvitt képek tükrözik az elmúlt tíz év eseményeit.

Köszönet illeti a Brassói Lapokat, Ambrus Attila főszerkesztőt, Bálint Ferencet, a Brassai Televízió mindenesét, Petki Juditot, a Marosvásárhelyi Rádió brassói munkatársát, Csíki Eduárdot, a Brassói Magyar Közösség Facebook-oldalának vezetőjét, Márkus Etelkát, az RMDSZ Nőszövetsége részéről és nem utolsósorban Deák Lászlót, az Erdélyi Gyopár turista folyóiratunk felelős szerkesztőjét önzetlen támogatásukért, tevékenységünk népszerűsítéséért.

A világvárvány okozta készenléti állapot megszűnése után fogjuk megünnepelni tízéves születésnapunkat a hagyományos piknikkel és más ünnepi eseménnyel. ■



Az ENCIÁN szótára

Helynevek Keresztváron, Bodolán

Pesty Frigyes Helynévgyűjteménye 1864–1865, Székelyföld és térsége
I. alapján foglaljuk össze Bodola és Keresztvár helyneveit.

Bodola

OSzK Kezirattara, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

Helynevek Bodola községből, Felső Fehér megyéből, Erdély.

Ezen helység *határai*: észak és keletre Nyén, délre Pürkerec, nyugotra Tatrang folyón túl a prázsmári határ.

Folyói: Tatrangi patak, Zajzoni és Pappataka, melyeknek áradásinak gyakran ki van téve.

Bodola helység az *Ósánc* vámnál eredő *Tatrang patak* bal partján, mely folyam Felső Fehér megye *Bodola, Nyén, Márkos* és *Bodza* községekből álló szegélye és Brassó vidékéhez tartozó Prázsmár (Tartlau) község határa közt omlik a Feketeügy felé, noha néha romboló dühvel. Áll:

a. *Alszeg utcza*, mely a falu *Malompataka* által kétfelé választott alsó felét teszi. Ez utca 1864. május 9-en egészen a tűz martaléka lévén, jelenben újra van építve.

b. *Porond utcza*, mely a Tatrang marti porondra épített új házakat teszi.

c. *Várutcza*, mely a 17. század elején a székelyek által [74r] építtetett Béldi vár jelenben is meglevő rompusztája körül van (Lásd Cserei históriáját, de kéziratban). Ezen várnak terjedelme sáncaival együtt négyszögben volt két hold. Róla ma is danoljak: „*Béldi vára, Székely búja, a Barczaság széjjelhányta*”.

d. *Felszeg utcza*, mely a falu felső részét teszi.

e. *Száka utcza*, mely a Malompatak porondján épített új házak sorát képezi.

2. *Felső határ*, a Tatrang folyama és a pürkereci határszél mellett, áll:

a. *Kormányok*, mely nevét onnan vette, hogy a rengeteg erdővel körülvett bodolai határon itt volt a legelső szántás (mint itt ma is mondják, hogy kormányozni, azaz szántani).

b. *Dermoszka porond*, a Tatrang folyam mellett, neve eredete ismeretlen. Annyi áll, hogy ezelőtt egy századdal rengeteg erdő volt, ezelőtt harminc évvel a legjobb törökbúzatermő hely, most kavicsos terméketlen tér, mivel a birtokosság által épített malmok, ványolók és dereszték, a vizet feldugván, itt teménytelen kárt, a prázsmáriaknak pedig hasznot okozott.

c. *Füvesút*, neve onnan van, hogy fűvel van benőve ezen nevezetű helynek útja.

d. *Körpenyes*, ez hajdan rengeteg erdő lévén, bővölködött gyertyánfákban, mely oláhul *kárpen* néven van.

e. *Bodó*, nevet kapta egy háromszéki *Bodó* nevű embertől, ki a hagyomány szerint ezen helyet a 13. Században bírta. Bodola is ettől kapta nevezetét, mint beszélük, egy fejedelem „la” raggal reájamutatott azon helyre, hol Bodola fekszik, ezt is Bodónak ajándékozván. Mások ellenben ezen nemet szótól: *Boden* származtatják Bodola eredetét, sőt a Bodó nevet is. Annyi áll, hogy a Nyénben (Kreuzburg, oláhul Telu, egy gróf Tielu nevű fejér barátból lett földesúrtól, ki az Uzonból ide származott első Béldi apósa) lakó keresztes vitézek egy előposztja itt Bodolán volt, és földműveléssel foglalkozott, mivel a bodolai föld jobb volt az ónyéni földnél, hol csakugyan a hegyen lévő várhoz tartozó félpap nép lakott.

f. *Deák kertje*, mely a Bodótól a Zajzon hasonnevű falu határán eredő folyam által választatik el, nevét vette Gaál András nevű iskolamesztertől, ki által ezelőtt nyolcvan-száz évvel legelőször közhelyből felfogatott és művelés alá vétetett.

g. *Betzi pataka*, *Beczi völgye*, neve eredete esmeretlen.

h. *Vizes*, elferdített *Vizes hely*, mert ezen rész igen vizenyős hely, annyira, hogy esős időben semmit sem terem.

i. *Lókert*, hajdan ott Béldiék és Mikések itt tartották méneseiket.

k. *Rész füvek*, mivel minden gazdának van itten kaszálója.

l. *Patinás kút*, egy jó vizű kútról veszi nevét.

m. *Kőkútnál*, egy bőv forrású kútról.

n. *Csipkés*, mivel sok csipkét (tövis) terem.

o. *Kumpár völgy*, egy Kumpár nevű emberről.

p. *Szászrév*, a Malompataka mellett, hol hajdan a szászoknak vagy inkább a *Nyénben lakó* német barátoknak malma volt. Egy öreg ember beszeli, hogy ezelőtt ötven éve a kaszálója szélében *petrificált* gátrév-vagy zsilipcövekeket kapott mélyen a földben.

q. *Peresmező*, Pürkerecz szélén, nevét a Pürkerecz községével folytatott perről veszi, mely már kiegyenlítettett.

r. *Ásásmart*, nevét a benne lévő sok ásástól vette.

s. *Oláhtemplom megé*, az oláh templom s temető mellett.

t. *Duka útja*, egy Duka nevű embertől.

u. *Hegyfark*, a Bodza fele nyúló erdőségek itt kezdődnek.

x. *Egeralja*, mivel a felette lévő erdő égerfákból állott.

y. *Nyíres alja*, a fölötte levő nyíres erdőről.

z. *Mocsár*, vizenyőssége miatt.

j. *Benedek gödre*, egy Benedek nevű embertől.

w. *Németek martja*, nevet vette 1752 körül, midőn, a faluban nagy döghalál uralkodván, a falu német katonákkal volt körülvéve, s itt volt a főtanya, a korlát pedig *Ográda* nevezetű helyen épített hat épületben. Teleki Mihály eleste előtt kevés idővel tanyáztak itt Karaffa seregei, Bokor alvezér alatt II. Rákóczi György ellen előőrsöt tartván. Jó előrsi hely Malom- és Pappatakot lerohanok ellen.

B. *Középhatár és Alsóhatár* a nyéni határszél és Pappataka mellett, áll:

a. *Czigány gödre*, mely az ott tartózkodó, de most a falu felső részin lakó cigánycsapatról vette nevét. Jó törökbúzatermő hely, de a hanyagság miatt *Tatrang* és *Pappataka* vize áradásainak igen ki van tevé.

b. *Közép láb*, ez arról nevezetes, hogy a jelenbe helvét hitűek temetője, középen van még a reformáció előtt épített, Szent Peter tiszteletére szentelt kápolna romjai.

c. *Okisok*, neve eredete esmeretlen.

d. *Floka kútja*, egy jóvizű kút, melyről a hagyomány azt tartja, hogy Tündér Ilona kompániáival ide járt feredni. A *Floka* nevet vette *Floka Ráduly*tol, ki küpübe vette. *Szépleányok vize* néven is fordul elő, s egy öreg ember beszeli, miszerint egyszer egy szende vadleányt fogtak el ott, ki ferdett, bezárták, de minthogy bizonyosan tündér volt, eltűnt [a] fogságából.

e. *Borvíz*, egy zajzoni savanyúvízhez hasonló érces forrás, elhanyagolt állapotban.

4. *Pappatak*, mely alatt értetődik a nevezett patak jobb és bal partján lévő kaszáló és erdőterület. Nevét onnan vette, hogy a legelső, Bodza vámhoz rendelt catholicus pap az erdőkbe eltévedvén, ezen patak vezette vissza Bodolára. Ezen patak ered Bodolához 6500 öl távolságban, s a nyéni patakkal egyesülvén szakad a *Tatrang*ba. Áll:

a. *Zsilibst*, neve eredete esmeretlen.

b. *Diményel*, esmeretlen.

c. *Muszta* és *Bodusél*, esmeretlen.

d. *Doczgél*, esmeretlen.

e. *Ravénosz*, esmeretlen.

f. *Üstvölgy*, esmeretlen.

g. *Széts*, esmeretlen.

h. *Blidar*, erdő, hajdan egy kalános cigány ide járt fatálatkat készíteni, mely oláhuul *blid*.

i. *Ortostető*, hajdon tolvajos hely, neve esmeretlen. Annyi áll, hogy itten egy régi krajcárért egy embert megöltek. Sírja ma is látszik.

5. *Malompatak*. Nevet vette bő vizéről, mely számtalan malmot lenne képes hajtani. Van rajta négy malom. A Béli Pál várbéli malma, melynek helye ma is látszik, ezen vízen volt építve. Ered a *Blidár*ba, 8000 ölnyire, és miután *Bodolán* keresztül folyik, az alsó patak végén beszakad a *Tatrang*ba. Ezen név alatt értetődik jobb és bal partján lévő minden erdő és kaszáló terület, áll:

- a. *Dukarészek*, minthogy minden gazdának van benne.
- b. *Rongoldal*, esmeretlen.
- c. *Kiss Bodola*. Legelőszőr ide telepedett Bodola, s csak később jött kijebbe, jelenlegi helyére. Ez egy erdő s hegyek közötti kis tér, *Pürkerecz* község határa szomszédságában.
- d. *Okis éle*, esmeretlen.
- e. *Dregus*, esmeretlen.
- f. *Balikáé*, esmeretlen.
- g. *Gödri Blédár*, hasonlónevű embertől.
- h. *Döblen*, esmeretlen.
- i. *Pais völgye*, ma is van Pais család Bodolán.
- k. *Kaluger éle*, hajdon itt egy szent zarándok tartózkodott magányosan, vadgyökerekkel táplálkozva, imádkozás között. Mint beszélük, előkelő ember volt.
- l. *Jaksit*, esmeretlen.
- m. *Agyagos*, mivel sok jó agyagja van.
- n. *Kalit él és Völgy*, itten egy Kalit nevű oláhot megöltek.
- o. *Herbet éle*, esmeretlen.
- p. *Molnár él*, esmeretlen.
- r. *Sebeság*, esmeretlen.
- s. *Harmadág*, esmeretlen.
- t. *Kút magosa*, egy kútról a hegy tetején.
- u. *Partár köve*, esmeretlen.
- x. *Mészéle, Mészvölgye*. Itt ma is látszanak a mészkatlanok, sőt égett mész is van a rengeteg erdő közepében abból, mely a bodolai Béli vár építésére felhasználított. A hagyomány szerint mennyi kínzást, mennyi nyomort kellett a szegény paraszt népnek kiállani az építés alatt, még ma is borzalommal beszélük, s fájdalom, annyi világosodás után még ma sem boldog a nép, nem mintha nyomorodnék, hanem mivel *nem szoríttatnak erővel is a jóra*, pedig tudatlanságában nem tudja, mi a jó.

6. *Bodza vám és környéke.*

a. *Vám*, a 18. századba vitetett oda *Zajzonból*. A temesi vám rendezése óta csekély helyet foglal el. Directora nincs, csakis egy officialisi ranggal bíró vámos, ellenőr, contumatz-legény oberansteller ranggal, csendőrség és pénzügyőrségből áll. Itt most egy elszórt falu van. A gróf Béli és Mikes családé, melyből Mikések 1/3 parsok Béli Pál idejéből,

mint a nép beszéli, árulás jutalmul. A vámépületek az aerariumé, a helyről ma is hasznobért fizet a Béliéknak.

b. *Dobramér*, neve ismeretlen, erdő, legelő és kaszáló.

c. *Súgó*, egy gyönyörű, húsz öl széles, ugyanannyi hosszú, legelő alakú vízzuhatag, melyen hajdan malom is volt, igen bőv vízzel bír.

d. *Sztrimbuj*, szüksége miatt.

e. *Calvaria*, nevét vette még a rómaiak előtti egy lovagvárról, melynek nyomai egy hegyes csúcs tetején lévő kis térségen ma is látszanak. Ennek alján vannak a törökök ellen emelt kemény sáncok a Bodza víztől jobbra és balra, melyek 1849-ben is megújítottak, s a muszkák betörése ellen ágyúkkal láttattak el, de nem jöttek itt be, kikerülték. Ezen sáncoktól be a vám felé van Béli Gergely úrnak egy kocsmája, melyben 1852 előtt vám nélkül mindent, úgymint bort, pálinkát, dohányt stb. szabad volt árulni, s most is szabad volna, mert privilégiuma örökre tart, de hja, semmi sem állandó a nap alatt!

f. *Lármafa*, a *Calvariával* átellenben levő magas hegytető, mely a törökök beütésekor tűz által adott jelt a bennebb elhelyezett német és székely csapatoknak. Környékében a törökök mind levágatták az erdőt, de újra megnőtt.

g. *Csikló*, ismeretlen.

i. *Disznópataka*, mivel hajdan egész sok vaddisznó tartózkodott itten. Jelenben nincs.

k. *Ördögpaták*, a Bodola és zajzoni erdők közötti meredek kősziklák között rohanó sebes havasi folyamot nevezik így. Itt van ezen patak két oldalán fenyves erdő, egyebütt mind bükkös. Ezen patakba vannak számos medvebarlangok. Itt tanyásznak az őzek, nyestek, farkasok, ró kák, nyulak, császármadarak, vadpulykák, vadtyúk stb. Ezen patak a Bodza vizébe ömlik.

l. *Tejkő*, az Ördögpataka melletti nagy meredek kőszirt.

p. *Papok sáncza*. Ezen nevezetes sánc itt kezdődve átvág Háromszékre, innen Héviznek, Aranyosszéken keresztül egészen a *Bácskában* levő romai sáncokig nyúlik, melyről az a rege, hogy egy tündérkirályfi építtette, azonban római maradvány. Nevezik *Római sáncoknak* is, és *Szármán* néven is fordul elő. *Papok sáncza* nevezetet onnan vette: Báthori Zsigmond idejében 1590 körül török és tatár sereg igen nagy számmal fenyegette az országot. Katona nem volt, azért a fejedelem a Rikán belőli papságnak megparancsolta kiállani, kik is hosszú köntös-

sel, hosszú süveggel, zöld aggal és zsoltárral kezökben, muzsika és iszonyú lármás dobolás közben tömegesen énekelvén ezen zsoltárt: „*Öröködben uram pogányok jöttek*”, a szokatlan fegyverrel megkergették a pogányokat, kik is rendetlen futás közben a fegyveres csapatok által iszonyú veszteséget szenvedtek. Azért kapták a papok a tudvalévő kiváltságot. Ezen hely még arról is nevezetes, hogy itt történt Schulz német obrister árulása következtében a 2. székely ezred megsemmisülése. Ugyanis az 1788. augusztus 12-en Schulz a török vezértől dinnyehéjban vette át az aranyakat, miért is katonáival fegyvereket elbontatta, kis szakaszokra szaggatta, s azután hírt adott a pogánynak, kik is készületlen kapván, iszonyú mészárlást vittek véghez. Ő maga nagy copfját kibontva járt-kelt a hóhérló török tábor között, kik zsákokba rakták a székely fejeket. Innen Bodola felé Döblen völgyében táborontak, másnap Bodolára betörendők, de Adorván[?] vezérlete alatt egy Tuskáni nevű divisio húszárság reájok csapott, közölök száznál többet levágott, a zsákba rakott fejeket elvette, ágyújoktól megfosztván, egész a vámig meg nem állottak. Számtalan azon csetepaté, mely ezen a helyen történt.

n. *Leánymező*. Itten hajdan szokás volt nyárban táncot (oláhul *nedeá*) tartani. Egyszer éppen javában mulattak, midőn a török reájok csapott, és foglyul ejtette őket, kényszerítvén minden aljas dolgon kívül az előtői táncolásra.

o. *Királytető*. Az oláhországi határszél, melyen egy ezer évesnél több várrom látszik. Róla semmi hagyomány nincs, azonban megfoghatatlan, hogy lehetett ily rengeteg havas tetőn az emberektől napi távolságra vár! A Királytetőhöz közel van a *Nagy* és *Kis Tatár* nevű legelő hely, mely jórészt a tatárok betöréséről veszi nevét. Legmagosabb hely a *Szirén*, melynek csúcsán egy mérhetetlen fanyar ízű, szirtes, zavaros vízzel telt tó van. Tengersizemnek tartják.

p. *Béldi pláj*, a monda szerint itt szaladt fordított patkóval Béldi Pál Törökországba. Innen ered a név. Ezzel átellenben a b–c. betű alatt említett Alsó Sűgó (zuhogó, oláhul *Urlatare*) pataknak egy aga olyan természetű, hogy a belevetett fát petrificálja mészkővé. Itt kőszén is van bővséggel, de meg nincs tökéletesen elkészülve, pár száz év kell neki. Azonban melyen állva ki tudja nem lenne-e használható? Itt volt ezelőtt néhány évvel egy lapos kőből alakított asztal, melyen 1787 és két esmeretlen betű volt. Azt tartják hogy II. József herceg korában itt ebé-

delt. 1825-ben hat cordons poszt építtetett: 1. A Calvarián. 2. Béldi plájon. 3. Kis Bodzán. 4. Nagytatár. 5. Sztrimbuj. 6. Dobramér határán, és 1846-ban az Ördögpatakon, holott 1848-ban a székely öröket a vad oláhok, reájok ütvén, lemészároltak. 1848-ig a háromszéki gyalog és huszár katonaság őrzötte a határt, azóta fináncok és zsandárok őrzik.

Kelt Bodolán, 1865. évi május 24-én.

Magyari Károly bodolai ev. református pap mp.

Keresztvár (Nyén)

OSzK Kezirattara, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

Helynevek Nyén községből, nemes Felső Fehér megyéből.

Községünknek három fő részei vadnak, úgymint *Magyar*, *Oláh* utca és *Bogyén*. Az elsőt két egyén kivételével mind magyarok lakják, a másodikon régebben túlnyomólag oláhok bírtak, kikről az ottan lefolyó Nyén pataka *Oláh víznek* hívatik. Most nagy kisebbségben vagynak a magyarok túlnépesedése miatt.

A Bogyén névnek eredete, jelentősege ismeretlen.

A község határiban előforduló nevek.

Első. Az Alsó, vagyis Márkos felőli határban:

a. *Verszetur*, mely e különben kicsiny határnak nagyobb részét teszi. Vette eredetét ezen román szótól, *Várszetur*, mely tészen *el* vagy *szét-ömlést*, mivel a helységen lefolyó patak (Olah viz) azon határon is keresztülfolyván, medréből sokszor kiönt, és azon határrészt nemcsak vizével önti el, hanem kővel is megrakja.

b. *Dobra hegy* és oldala, nevét vette egy valaha azon hegyet lakott *Dobri* nevű embertől, kinek maradékai közül kettőt én is ismertem. Ez a család kiholt.

c. *Száldokok alja*, hihetőleg onnan vette nevét, hogy a felette levő hegyoldalba, melynek külső részén most is ciher vagy apró erdő van, ezelőtt csak egy századdal is nagy erdő és annak fái közt sok zádokfa volt, s így a zádokok alja helyett lett *Száldok alja*.

d. *Tanorok és Nagy rét*, kaszálóhelyek.

e. *Veresmart*, nevét vette a mellette lefolyó Tatrang vize partjának most csak kicsiny helyt ismerhető vérhenyős színéről.

f. *Ponkota*, egy a Tatrang vizéhez beszegellő határrész, neve származása, jelentőse ismeretlen.

g. *Bojzás*, nevét vette az ottan dúson termett s még maig is el nem pusztult bodzafákról, melyet az idevaló nép bojzának hív.

h. *A keresztnél*, ez a kis körű határrész arról a kereszttről vette nevét, melyet múlt század utó negyedében Bodolán lakott nyéni birtokos Béli Mihálynak neje, háromszéki kilyéni Székely N. úrasszony hálajelül emeltetett volt, hogy az oda közel folyó Tatrang vizéből egy nagy áradás alkalmával, megmaradhatása felőli reményét is elvesztve, szerencsésen kijöhetett. E keresztnek csak emléke él.

Vizek:

j. *A Ponkota és Veresmart* közt van egy *Forrás tó*, mely délkeletre természetes, nyugotra mesterséges gáttal körítve malmot hajt. Méltóságos Béli István úr tulajdona.

k. *Forrás*, mely nem más, mint a helység közt lefolyó patak, mely is a rétre beérve Forrás nevet vesz fel, azon partjaiból több helyeken fokadó forrásokról, melyek még akkor is fenntartják életét, mikor falu közti folyama nagy hideg vagy meleg miatt elapad.

l. *Hámpo kútja*, mely van a megnevezett Dobra hegy oldalába, a Márkosba vivő ösvény mellett, kristály tisztaságú vize a mellette járókelőt magához édesgeti. Neve onnan van, hogy múlt században annak közelébe némely márkosi románok egy Hámpo nevű román cigányt agyonverték. Ennek emléke egy kóhalom által van a forrástól mintegy húsz lépésnyi távolságra örökítve, saját szántóföldem végén.

Második. *A Falu előtti határba* vagon:

a. *Filep kertye*, hihetőleg azon nevű embertől vette nevét, ki egykor annak birtokába lehetett, de aki itten most maradékaiban sem él.

b. *Köves*, köves természetétől vette nevet.

c. *Kígyós gödör*, hajdon, mikor erdővel volt benőve, szerettek a kígyók benne tanyázni, arról is vette nevét. Most csaknem térhelye változott, a fiatalság azt se tudja, hol volt. En jól emlékszem borzasztó alakjára, ismerem helyét, melyen túl néhány lépéssel a víz egy nagy árkot mosott, az ifjú nemzedék azt tartja kígyós gödörnek, de valósággal nem az.

d. *Dusa kútja*, Dusa nevű gonosz román cigányok lakván közelébe, ezen kút és környezete azoktól vette nevét.

e. *Pongorátz földei*, egy Pongrátz nevű emberről neveztetnek, ki e század elein még élt, s ott néhány darab földet bírt.

f. *Nagy holdak*, egy lábföld a falu előtt, melynek holdjai hosszúságuknál fogva három köblösök lévén, a két köbölös holdakrai tekintetből neveztetnek Nagy holdaknak.

g. *Veremre menők*, hihetőleg e lábföld végén farkasverem létezett, mely a régi vadas időben divatszerű volt.

h. *Sásra menők*, egy sásos tós helyre mennek lábbal.

j. *Háromlépés*, nevének származása bizonytalan, mert mind a benne levő birtokrészek nagyobbak három lépésnél, mind a falutóli távolsága több 300 lépésnél is.

k. *Csutakos*, ez a hely most szántóföld, régebben, mint nagy törzsű vén fűzfákkal benőtt hely, legelőnek használtatott. Későbbben irtani kezdvén a lakosok, az ág nélküli törzsek, melyeket itt csutaknak neveznek, soka fennmaradván, ezekről neveztetett Csutakosnak.

l. *Csigojás*, az ottan nagymertekbe termett csigolyáról neveztetik.

m. *Szabad fű*, szabad volt ez a határrész akkor, mikor nem volt anynyi kenyérre szükség, mint most, és szabad legelőnek használtatott, honnan nevét is vette, de most nevének meg nem felel, mert mint gabonát termő hely tilos.

n. *Falu helye*, nevét onnan vette, mert a falunak is van ott egy kis része, mely hajdon nagyobb volt, de az előljárók vigyázatlansága és a szomszédok kapzsisága miatt kicsinnyé lett.

o. *Osztások*, ez a határrész annak egykori felosztásakor hihetőleg utoljára maradt, mikor is abból (igen kevés kivétellel) minden egész úrbér és telek után egyenlő mértékű rész adatott belőle. Mely felosztásról nevét vette.

p. A *Porondok*, porondos minőségétől vette nevét, melyet a medrétől sokszor kirohanó Tatrang vize okozott.

q. *Felmenők*, nevüket vették arról, hogy a lefolyó vizekkel szembe északról délre mennek lábbal.

Harmadik. Ó Nyén határ s annak határrészei.

Ez a határ szájhagyomány szerint onnan vette nevét, hogy elsőbben Nyént oda kezdtetek volt alapítani, de vízhiány miatt onnan mostani helyére változtatták. Mi ha igaz is, annak kezdete nagyon csekély lehetett, mint amelynek legkisebb jelei se látszanak, s meg hírből se hallat-

tak, csak fennmaradt nevééről lehet egykori létezésére következtetni.
Részei:

a. *Nagy palló*, onnan vette nevét, hogy a század elejéig az ottan folyó patakon híd nem volt, hanem csak egy nagy palló, melyen a gyalog járók biztosan járhattak át a vízen.

b. *Veres fűzre menők*, olyan lábföld, melynek végén nyugotra a Tatrang vize mellett veres fűzbokrok voltak, melyekről e lábföld nevét vette.

c. *Bodoli átal szökők*, melyek a Nyénből Bodolára vivő úton átszöknek, az út ezen földek közepén menvén át. Helyesben így kellene mondani: *Bodolai utat átal szökők*. De rövidség okáért így mondják *Bodoli átal szökők*.

d. *Határpatakra menők*, mert azok egy része lábbal ezen patakra megy, a más, vagyis alsó része átszöki, hol ezen patak Határpatak nevét elveszti, mert csak addig bír méltólag Határpatak nevével, míg a nyéni és bodolai földeket bal felől elhagyva a nyéni határra lép, nevét jogtalan viseli. Nevéket ezen pataktól kölcsönzik, mely a fennebbiek szerint csak bizonyos pontig határpatak.

e. *Cserehegyfarknál lévőők*, az azokra befüggő cseres bérc végétől, farkától vették ezen elnevezést.

f. *Pap pataka*, onnan vette nevet, mert a bodolai *Pap pataka* nevű nagy terjedelmű erdőből lefolyó hasonló nevű patak mellette folyik le, mely nem más, mint az alább Határpatak, meg alább Forrás pataka nevét viselő patak, és e határrészen a Határpatak nevet inkább megérdemli, mint lejjebb, mert itt valóságos *Határpatak* a nyéni és bodolai szántóföldek között.

g. *Hosszak*, hosszúságokról neveztetnek.

h. *Cserére menők*, mert lábbal az úgynevezett Nyéni túlsó cserére mennek.

i. *Hegyeskék*, mert kezdő felek szélesebb, végző felek keskeny, s annál fogva mintegy hegyes. Innen *Hegyeske* nevek.

k. *Széleskék*, ezek rövid, széles és minden azon határban lévő földeknél szélesebbek lévén, szélességekről vették neveket. De az elkezdett szétdarabolás, osztásnál fogva nemsokára csak névvel létezendnek.

l. *Szólló alja*, ez fekszik egy félkörben délnek fekvő hegyoldalon, mely most ugyan szabad legelő, de hogy az oldal egykor művelés alatt volt, bizonyos jelei látszanak, mikor is hihetőleg annak tulajdonosa szó-

lőt plántált oda. Melynek emléke fennmaradván, az alatta fekvő kicsiny határrész *Szőlő aljának* neveztetett.

m. *Horgasok*, horgas fekvésekről neveztetnek horgasoknak. Az *Ó Nyén* határtérin a szántóföldeken felül dél és kelet közt van egy nagy kaszálóhely, melyet *Ó Nyén* terinek neveznek. Van erdő, mely *Innenső* (vagyis helységünk felőli) és *Tulsó[nak]* (vagy *bodolai erdő felőlinek*) hívatik. Itt van a *Jakab, Szakáts* és *Erzse völgye*, hasonló nevű azokat bírt vagy jelenleg is bíró egyénekről neveztetve.

n. *Csikkós kert*, nevet onnan vette, mert annak tulajdonosai jelenben e század elein gróf *Mikes Zsigmond*, kinek hírdhedett ménese volt, csikait ott nyaraltatta. Ezen darab föld nem áll összefüggésbe *Nyénnek* határával, sem a vele szembe lévő *Ó Nyénnel*, mert köztök van *Bodolának* egy láb földje, és folyik a *Tatrang vize*, mely határvonal *Nyén* és *Prázsmár* között. De az újabban történt szabályzat szerint *Nyénhez* csatoltatott, mint oly földterület, melyet a *prázsmáriak Béli Pálnak* cserébe adtak a *Nyéni patakon* tőle nyert faizási jogért.

A fennebbi három határok nyugoti szeleken foly el:

a *Tatrang vize*, mely *Nyén* és *Prázsmár* közt egy kártékony határpartak. Magyar nevet annak latin nevéből faraghatták, mely *II. Endre király* adománylevelében így iratok: *Tortilon*.

Következnek erdők, hegyek, völgyek stb.

A. *Déli vagy Bodola felőli* rész:

a. *Tilalmas*. A falunak *Bogyén* nevet viselő része felett *Kút* magossa oldalán délkelet közt lévő *tilalmas erdő*, a helybeli reformáta egyház tulajdona. *Tilos* voltáról vette nevét.

b. *Szénhely*, az előbb írt *Tilalmastól* délre egy mély árok, *Tilalmas völgy* e által elválasztott *sarjúerdő*, régebben *szénégető* hely volt, attól vette nevet.

c. *Lármafa*, az előbb írt erdőrészek felett magosan felemelkedett erdős hegytető. Vette nevet azon gyúlékony anyagokból állott *lármafáról*, melyet az 1788-ban indult török háború idejében készítettek, a *Bodza* felől remegve várt török sereg bejövetelét annak meggyújtása által tudtul adandók a vidék lakosainak.

d. *Nagy vontató*, egy rövid, meredek hegy, melyen az arra erdőlőnek fáját ki kellett vonatni, hogy a barom rendes terhet kihozhassa, aztot erősen meg kell vonatni vagy vontatót fogadni, ettől hát a neve.

e. *Ketskenyak*, a hegynek *kecskenyak* alakú állásáról.

f. *Defrang*, egy mely völgy és annak oldalai, nevének eredetéről, jelentőségéről nincs adat. Ebbe van a:

g. *Nagy István gödre*, nevét vette a megnevezett emberről, ki múlt században magára két ökrös szánnal oda fáért menvén, mikor fával rakott szánjával megindult, a szán rádúlt, s alatta megholt.

h. *Bojza*, egy hegy, nevét vette az ottan bővön termett bodzafáról, melyet a nép bojzának nevez.

i. *Bojza pataka*, az elébb írt hegyről lefolyó kristály tisztaságú, ritkán zavarodó patak. Míg divatban volt a bodzaiaknak brassóiakkali pisztránggal kereskedése (eleven pisztrángok), addig a brassói halászok pisztrángjoknak Bodzáról hozott vizet ezen patak vizével szokták volt felcserélni.

k. *Lukáts kertje*, Lukats nevű családról, melynek kaszálóhelye. Érdekes hely a nyéni birtokosságra nézve, mert itt volt a nagy, de szerencsétlen Báldi Pál azon malma, melyet ő kezdőpontul jelölt ki azon erdőlésre nézve, melyet 1656-ban a prázsmáriaknak örökre engedett Nyén patakának mind a két oldalán Bodza félé. A malom helyén törvényesen készített malom van most is.

l. *Hosszú ré*, egy hosszú, erdős bérc, ennek alján foly *Nyén pataka*. A patakon egy darab helyen hol keresztbe, hol hosszába megy az út. A patak, mely a hegy töviben lévő több forrásokból is táplálkozik, s annál-fogva téli hidegekbe se igen fagy be, esőzés, hóolvadás alkalmával az utat elönti, az átjáró helyet (révet) hosszúvá teszi. Ebből ered a *Hosszú ré* név, mely név a hosszú nagy bércre is rá van ruházva.

m. *Varasgoromb*, egy nagy kiterjedésű része Nyén patakának. Neve eredetéről, jelentőségéről semmi tudomás. Román neve *Karbunér*, mely az ottan gyakorlatban volt szénégetésből vette nevét.

n. *Mihok völgye*, Mihok nevű közrendű emberről, kinek ott kaszálója volt.

o. *Kisasszonyok szécse*, két testvér Béli kisasszonyok birtoka volt, kik aztat még folyó századba is sokáig bírták, nagyobbára a falu használta juhái fejető helyéül (isztina), tehát említett birtokosairól vette nevét.

B. *Északi, északkeleti, Márkos és székely[ek] (Háromszék) felőli része:*

a. *Vár*, ez a vár Nyén felett északkeletre, a *Piliske* nevű nagy és magas hegyről falunkra befüggő egyik bércének most kopac végpontján, csúcsán állott, mely sáncokkal körítve, melyek ma is jól látszanak. Épít-

tette a jeruzsálemi német papi rend, mikor? Nem tudom. Annyi bizonyos, hogy ezen szerzet, hihetőleg engedetlensége miatt, II. Endre alatt más jóvaival ezen várat is elveszesztvén, azt a nevezett királytól vissza is nyerte 1222-ben, mint fennebb említettem. Ezen várhelyen felyül van egy mely völgy, s azon foly le egy tiszta, szép vizű kicsiny patak. Ez a völgy várközinek, pataka pedig Vár patakának neveztetik. Mely elnevezésnek helyes volta onnan tetszik meg, hogy ezen völgyön felyül is egy az alólival szembe lévő hegyes hegycsúcson volt egy kisebb alkatú vár, mely annak őrhelye lehetett, a körülei sánc és az oda vivő út most is jól látszik. Tehát ezen völgy azon két várak közt lévén, okszerűen neveztetik *Vár közinek* és pataka *Vár patakának*.

b. *Létzesbák pataka*, hihető, hogy ezen most is erdős helyiség hajdonta lécnak való fával szolgált, melyből nevének két első tagja könnyen származtathatott, pataka is bizonyosan megvolt, de hogy ezen két magyar szók közé, *léczes* és *patak*, a *bák* miképpen fúrhatta bé magát, által nem láthatom. Mert ha úgy vesszük, mint német szót, az patakot tevén, az aztot követő pataka végszó felesleges. Tehát a *bák* és *pataka* közül egyik, mint szaporítás, elhagyandó volna.

c. *Piliske*, oly nagy és magos hegy, melyről a Bartzaságnak és Háromszéknek legtávolabb helységei láthatók. Neve eredetéről, értelméről semmi bizonyost nem tudok. Van hegyes tetőpontján egy négyszegű faragott kő, melyet egy császári-királyi mérnök ásatott fel 1842-ben, ezen felülírással: *Opera ASTR T. RIG. IMP. F: I. 1842.*

d. *Czelfa*, egy hosszú bérc, mely a Piliske tetőpontjától, északról délre benyúlik Nyén patakába, a fenn említett Lukáts kertire, és ezen északi oldalon a prázsmáriának faizás végett felszabadított erdőnek kezdővonala, melyen alól a falu felé tilos nekik erdőlni. Hogy miért neveztetik Czelfának ez a bérc, nem bizonyos.

e. *Erzse völgy*, nevet veszi az azt bíró Erzse családról, hol csakugyan mások is bírnak.

f. *Mélyvölgy*, mélységéről vette nevét.

g. *Verő*, verőfényes fekvéséről veszi nevét.

h. *Méhkert*, hihetőleg, hogy ott, mint igen szép fekvésű és virágokkal gazdag, többek által bírató kaszálóhelyen, hajdonkorba valakinek méhkertje volt.

i. *Varsály*, neve eredetéről, jelentőségéről nincs tudomásom. Kaszálókból és erdőből álló helyiség.

m. *Hulló*, hogy ezen valóba magyar szóval miért neveztetett ezen terjedelmes és most nagyobb részbe kaszálókból álló hely, nem tudhatni. Román neve *Váljászáké*, magyarul *Szárászvölgy*, inkább kimeríti minőségét, mert főkepp száraz napokon, szűk a vize.

n. *Köztető*, annak a Nyén patakát Bodzától elválasztó hegyláncnak az eddig használt (de most felhagyott) országújtjában lévő tetőpontja, honnan az utazó megindulva lejteni kezd célja szerint Bodza vagy Nyén felé. Annyit teszen, mint Nyén és Bodza közti tetőpont.

C. *Bodza*

a. *Fenyős*, nevét vette a régebben kebelén nevelt sok szép fenyőfákról, melyek most nincsenek.

b. *Keresztnél*, nevét vette egy ott létezett román keresztről.

c. *Szekér völgy*, erdőből, kaszálókból álló hely, neve eredetéről, jelentőségéről nem tudhatni.

d. *Kincses verem*. Hogy valaha ott kincses verem lett volna, nem hallottam, hanem hogy annak főképp tere (mert kopár hegye is van) mint jó és sok szénát termő hely. Uroknak, a gróf Béldi és Mikes családnak évenként sok pénzt hoz be, bizonyos. Melynél fogva nevét megérdemli.

e. *Egres*, egy jó füvet termő völgy, kevés kivétellel nagy bércektől körítve. Nevét vette a benne folyó fő és mellékpatatok mellett búján termő égerfákról.

f. *Szármány*, erdőből és legelőből álló hegy, neve eredete nem bizonyos, mert régebben volt ugyan Nyénben *Szármány* nevű család, de hogy annak ezen helyen valami birtoka vagy lakása lett volna, nem tudhatni. Tehát neve eredetét homály fedi. Nevezetes arról, hogy ezen hegyen végződik az úgynevezett:

g. *Papok sántza*, mely a nevezett Szármány hegyről, délről keletre a hegyaljig, s onnan a Bodza mezein keresztül a nem messze folyó Bodza vizéig nyúlik. Mely sánchról az a szájhagyomány, *hogy azt papok ásatták, s mikor az ellenség közeledett, abba béállottak, énekléseik és imádságokkal az ellenséget visszatérítették*. Azok a papok azok lehettek, kik a *Krutzburg (Nyén)* várát építették, kikről a történelem így ír: *ezek újjót-ták volt gyaníthatólag azon nagy földtöltést, mely a Rétyi nyírből a Bodzán mégy által, és ma is Pap árkanak nevezetik*. Melyekből kiindulva méltán lehet következtetni, hogy a *Pap árka* vagy, mint körünkbe nevezik, *Papok sántza*, mely a Rétyi nyírben kezdődött, a Bodzának Nyénhez

tartozó *Szármány* nevű hegyen végződött. Mely a két végpontból ítélve félkör vonalba mintegy három mértföld hosszúságú lehetett.

h. *Béldi Pláj*, A Bodza vizén túl délkelet közt a magosb állású havasokra kinyúló nagy bérc. Hihetőleg nevet vette valamelyik korábban élt Béldinek, jelesben Béldi Pálnak valamely előtünk osmeretlen működése vagy története következtében, mert ha azt állítjuk, hogy tulajdonosi jogából származott, úgy a nyéni határon lévő minden más bérceket, hegyeket, völgyeket stb. róla kellene nevezni, mert mindegyikok felett tulajdonosi joggal bírt. Ezen a plájon volt egy Nyén községe által épített őrház, melyben 1848-ig székely határőrök őrködtek.

i. *Nagy és Kis tatár*. Nevek eredete bizonytalan, hogy ottan valaha országunkban rablott tatárok tanyázhattak, mint Oláhhonba átmenő út közelében fekvő puszta, de szép és széles kilátású helyeken nem lehetetlen, de adatok hiánya miatt nem is bizonyos. Azért ezen havasok nevét a tatároktól vagy azoknak ottani működésökről nem származtathatjuk. Ezen havasok Oláhhonnak erdeivel határosok. A Kis Tatár végin délre, hol az ország útja átmegy Oláhországba, volt egy Nyén által épített és conservált őrház, melyben 1848-ig székely határőrök őrködtek.

Írtam Nyénben, április 10-en, 1865.

Soós Ferenc nyéni ev. református lelkész s. k.



A bodolai Béldi család címere



Hochbauer Gyula
gyula_hochbauer@yahoo.com

Binder Pál Bodolája

Nem olyan értelmű ez a birtoklás mint ahogy a Béldi család bírta Bodola mellett Keresztvárból, Márkosból és Bodzafordulóból kikerekedő nemesi uradalmat, hanem a megismerés erejével úgy elfoglalt világ, hogy nem kirekeszt a tulajdonjogból másokat mint a birtoklevél, hanem könyvvé válva másokat is társbirtokosnak csalogat.

A múlt mélységeiben otthonos szerző a bevezető végén megfogalmazta kutatói hitvallását: „*a modern historikus elsőrendű feladata nem a források, magyarázata, hanem azok feltárása.*” A tudós történész latin, német, magyar, román nyelvű források adathozamát összesíti s szavának hitelességét növeli, hogy különböző korok eseményeivel kortárs szöveg idézetek mellett három kultúra időben változó szemléletű kutatóinak nézőpontjai érvényesülnek.

A Binder Pál közvetítette adatrendszer alapján az az érzésünk, hogy körülöttünk sorsszerűen hullámzik a lét, de a vízverés huzamosabb ideig körvonalazódó alakzatokat hoz létre. Az 1294. február 9-én első okleveles említésű Bodola mintegy 80 évig szász kézben volt: a rozsnói szász Geréb családból származó brassói Simon ispán és Miklós nevű fia mellett a prázsmári Péterfia Teell s egy ideig a keresztényfalvi szász Geréb is. Rövid ideig Bodola is az 1377-ben szervezett töröcsvári uradalomhoz tartozott, de 1404-től Székely Balázs lett a birtokosa, s ezzel elkezdődik a háromszéki nemesi családok birtoklása (Fotosi Be-

nedek fiai, az angyalosi Forró László, Bodolai Balázs fiai, Bodola Márton, Forró Oswald, Geréb Antal). Bodola 1740 táján került hosszú időre a Béldi család kezére. 1678 után a bodolai uradalom a Béldiek mellett a Mikesek is osztoztak. 1874-ben gr. Uzoni Béldi Dénes birtokrésze felesége Bethleni gr. Bethlen Polyxénia révén a Hídvégi gr. Nemes családra szállt, Béldi Tivadar birtokrészét pedig örökösei Barbu Pantazi és Mavrocordat hercegnek adták el.

Az államosításkor a többszáz évig virágzó birtok a múltat törleni igyekvő állam kezére került.

A regényesen alakuló birtokviszonyok nem elszigetelik az uradalmat, a szűkebb-tágabb környezettől, Barcaságtól-Erdélytől, hanem beleszővik ebbe, annak ellenére, hogy a barcasági magyarlakta falvaktól eltérően Bodola s az uradalomhoz tartozó többi település soha nem vált Brassó birtokává s ennek lényeges gazdasági, vallási, művelődési következményei látszólag elkülönítik amazoktól s a széttagolást még erősíti az is, hogy a térségből közigazgatásilag kiszakítva századokon át Felső-Fehér megyéhez tartozott.

Az uradalmat körvonalazó adatok közül kiválnak a helynevek. A Bodolára vonatkozókat Soós Ferenc nyíeni ev. ref. pap küldte el az országos helynévgyűjtést szervező Pesti Frigyesnek. E helynevek önmagukban is értékörzőek és becsület emeli lejegyzőik bő magyarázata a községi emlékezet egy állapotát rögzíti: a fordított patkós lovon menekülő Béldi Pálról; a Papok-sáncáról, a Leánymezőről, Floka-kútjáról; arról, hogy II. József császár herceg korában a Suhogó alatt ebédelt egyszer; az 1788-as török beütésről; a lármafákról, arról hogy a legutolsó bölényt errefelé 1790 körül lőtték; stb.

Bodola adófizető lakóinak 1698-ból való összeírása nemcsak hajdani nevek miatt érdekes (ami magába véve is utal nemzetiségre és a névadási szokásokra), hanem a tulajdon nevesítésből életmódra is következtethetünk (több 4–6 ökrös gazda, 4–5 tehenes gazda, de csak 1 hat lovas gazda).

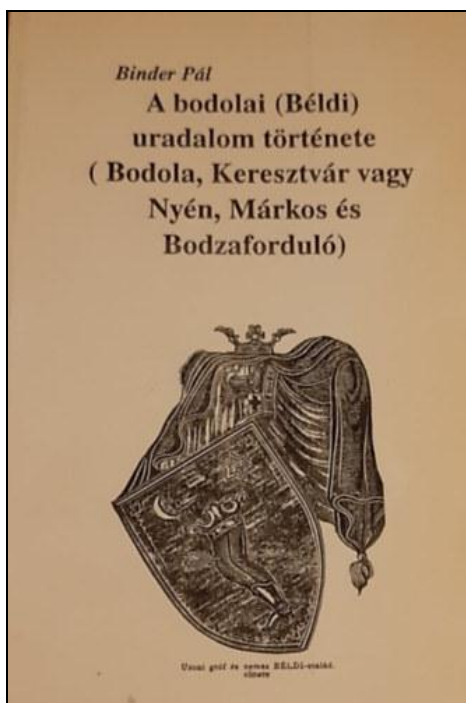
Bodola uradalma és a Béldiek a brassói számadásokban és a Bodola és uradalma a brassói krónikákban című alfejezetek 1506 és 1760 közötti adattárával éppen az uradalom térségbeágyazódását hivatott igazolni.

A könyv különböző fejezeteiből összeáll a bodolaiak vallásgyakorlatának története is. Béldi Pál 1520 körül megszakította kapcsolatát a

barcasági szász papokkal (tehát még a reformáció előtt!) s Bodola szé-
kely eredetű lakossága 1640 körül tért át a református hitre. A grófi
rangot Kapott Béliiek 1770 után katolizáltak és jobbágyaik közül is
többen erre a hittre tértek.

A tragikus hősiességében is rokonszenves múlttal ellentétben rajzo-
lódik ki az értékvesztőnek mutatkozó XX. század néhány toladó
megvalósítása ellenére is. Ezt a részt is az adatoltság jellemzi. a múltra
vonatkozó szövegekhez képest arctalannak tűnik, bár ezt az érzésünket
némileg enyhíti két adatközlő azonosítása (Páll Lajosné Jakab Irén és
Bakó Péterné Ungvári Erzsébet). Fontos munkát végzett Kiss Páll Irén
tízoldalnyi jelenre vonatkozó adatkészletével és érdekes Markó
Gödri Klára rövid néprajzi tájékoztatója is.

Szíves figyelmébe ajánlom e könyvet mindenkinek, aki szereti tud-
ni, hogy hol él, hogy múlt és jelen, tágabb és szűkebb világ összefüggé-
sei között hasznos értékeket keressen. ■



A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL



Következő lapszámunk tematikája a

Lempes

Kérjük, hogy természetfotóikat, írásaitat küldjék
el szerkesztőségünk címére
2020. november 1-ig.

Köszönjük!

Impresszum

Főszerkesztő: **dr. Kovács Lehel István**
Grafikai szerkesztő: **Tomos Tünde**
Felelős kiadó: **Ambrus Attila**
Olvasó szerkesztő: **Székely Gyöngyi**
Kiadja az Editor BL 49 Kft.
Brassó, General Eremia Grigorescu utca 16.
Tel./fax: 0371 358 206
brassoencian@gmail.com
ISSN 2284-7030